

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE SOSYAL MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ RAPORU

Yazarlar:

İlden Dirini
Gökçe Özsu

Editör:

Doç. Dr. Zeynep Özarslan

Avrupa
Birliği
**sivil
düşün**

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE SOSYAL MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ RAPORU

Kasım 2020

ISBN 978-605-80007-7-3

Yazarlar:
İlden Dirini
Gökçe Özsu

Editör:
Doç. Dr. Zeynep Özarslan

Kapak Tasarım:
Cemgazi Yoldaş

Hakları yazarlara aittir.

Tüm içerik
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License
Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş 4.0 Uluslararası Lisans
altındadır.

Alternatif Bilişim Derneği
Dikmen Caddesi No:220-B/8 Çankaya/Ankara
+ 90 312 230 1560
bilgi@alternatifbilisim.org
<http://www.alternatifbilisim.org>

Avrupa
Birliği
**sivil
düşün**

Bu kitap Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Alternatif Bilişim'e aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

SUNUŞ

Prof. Dr. Mutlu Binark ve Dr. Yeliz Dede Özdemir

vi

Giriş

1

Nefret Söylemi ve Nefret Suçu

2

COVID-19'dan Daha Hızlı Yayılan Virüs: Nefret Söylemi

5

Pandemi Sürecinde Nefret Söylemi ve Nefret Suçları

7

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtlılığı

12

Yöntem ve Veri Toplama Prosedürü

15

A. Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

19

B. Yaşlılara Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

35

C. LGBTİ+ Bireylere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

43

Sonuç

56

SUNUŞ

Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi, birçok soru ve sorun alanını beraberinde getirmiştir. Bu sorun alanlarından bazıları, tüm iletişim faaliyetlerinin dijital ortamlara taşınmasıyla birlikte kişisel verilerin korunmasına ilişkin kaygı ve yine dijital ortamda üretilen nefret söylemlerinin artmasıdır. Alternatif Bilişim Derneği olarak pandemiyle birlikte belirginleşen bu sorun alanlarının izlenmesinin, raporlanmasının ve paylaşılmasının farkındalık yaratmak ve bu sorunlarla mücadelede katkı sağlamak açısından önemli bir çaba olduğuna inanıyoruz. Böylesi bir sorumlulukla, Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı'nın Covid-19 pandemi sürecinde sivil toplum kuruluşlarına verdiği "Bizi Bağlayan Şeyler" desteği kapsamında iki konuda izleme, raporlama ve dijital okuryazarlığı geliştirmek için webinar malzemesi üretimini üstlendik. Bu kapsamda, Derneğimizin Başkanı Faruk Çayır tarafından **Pandemi Takip Uygulamaları ve Kişisel Verilerin İzlenmesi Raporu** ve üyemiz Doç. Dr. Zeynep Özarslan'ın editörlüğünde İliden Dirini ve Gökçe Özsu tarafından **Covid-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Medyada Nefret Söylemi Raporu**'nu hazırladık.

Covid-19 pandemi sürecinde neredeyse tüm ülkelerde geliştirilen ve gündelik yaşamın bir parçası haline gelen pandemi takip uygulamalarının kişisel verilerin korunması bağlamında izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ilk raporda Türkiye özelinde Hayat Eve Sığar (HES) uygulamasının kişisel verilerin korunması temelinde durumu ele alınmaktadır. Pandeminin yaygınlaşmasını önlemek üzere Türkiye'de Sağlık Bakanlığı tarafından yaşama geçirilen veri gözetimi temelli işleyen HES gibi teknolojik çözümlerin kamu erki tarafından adil, şeffaf ve hesap verilebilir şekilde yaşama sokulması gerekmektedir. İzleme raporumuzda da ortaya konduğu üzere, HES gibi teknolojik çözümler, siyasi kararın/iradenin bir çıktısıdır ve bu tür temas izleme uygulamaları, "hükümetlerin büyük bir gözetim yetkisine sahip olmasını sağlayacağı gibi; kişilerin, sağlık, cinsiyet, yaş, dil, din, ırk, etnik köken, milliyet, göçmenlik statüsü veya engellilik gibi hassas verileri işlendiğinden, toplumda ciddi bir önyargı ve ayrımcılık yaratma riski taşımaktadır."

Pandemi sürecinde, Türkiye’deki sosyal medya platformlarında dikkat çeken bir diğer olgu da nefret söyleminin çeşitli türlerinin artması ve iç içe geçmesidir. Bu nedenle ikinci raporumuzda, sosyal medya platformlarından YouTube, Instagram, Facebook ve Twitter’da nefret söylemini, bu söylem türlerini ve söylem olarak işleme/meşrulaştırılma ve doğallaştırılma mekanizmaları ele alınmaktadır. Bu raporda, özellikle Çinlilere, 65 yaş ve üzeri kişilere ve LGBTİ + bireylere yönelik artan nefret söyleminin kullanıcı türevli içeriklerle nasıl üretilip dolaşıma sokulduğu örneklerle ortaya koyulmuştur.

Son olarak, verileştirilmiş toplum, veri gözetimi, gözetim kapitalizmi, dijital güvenlik, kişisel veri, kişisel verilerin korunması, pandemi takip uygulaması konuları üzerine uzmanlar ve akademisyenler ile görüşmeler yaparak bir webinar serisi hazırladık. Özellikle sivil toplum kuruluşları ve yurttaşlar olarak “kişisel verilerin korunması” konusunda neler yapabiliriz sorusuna, Derneğimizin YouTube kanalına yüklediğimiz bu webinarlar ile yanıt vermeyi amaçladık.

Yurttaşlara ve hak temelli çalışma yapan tüm sivil toplum kuruluşlarına veri hakkı, kişisel verilerin korunması ve sosyal medyada nefret söylemi konularında farkındalık kazandırmayı amaçladığımız bu çalışmalar, Derneğimiz web sitesinde Türkçe ve İngilizce olarak açık erişim ve açık bilim politikası kapsamında ücretsiz olarak paylaşılmaktadır.

Pandemi Takip Uygulamaları ve Kişisel Verilerin İzlenmesi ve Covid-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Medyada Nefret Söylemi Raporları’nın okurlarına ulaşması ve Dernek olarak önemseydiğimiz ifade özgürlüğü, veri hakkı, şeffaflık, hesap verilebilirlik, bilgiye erişim, açık kaynak ve özgür yazılım farkındalıkların yaşama geçmesi dileğiyle,

Prof. Dr. Mutlu Binark ve Dr. Yeliz Dede Özdemir
Proje Koordinatörleri
Ankara 26 Eylül 2020

Giriş

Türkiye’de nefret söylemi gerek geleneksel medya mecralarında gerekse sosyal medya platformlarında sıklıkla üretilen ve dolaşıma sunulan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya platformlarının kullanıcılar arası etkileşime olanak tanıyan yapısından dolayı, üretilen nefret söylemi çok daha etkili bir şekilde yaygınlaşıp, sıradanlaşmakta ve bu sayede de kanıksanıp zaman içerisinde nefret suçlarına dönüşebilmektedir.

COVID-19 pandemisinin, Çin’in Wuhan kentinde yer alan bir hayvan pazarında hijyen standartları gözetilmeden egzotik türlerin satışıyla ilişkilendirilmesi (Briggs, 2020), dikkatlerin burada satılan türlere çevrilmesine sebep oldu. Çin’de zaman zaman tüketilmesine rağmen günlük beslenme kültüründe yaygın bir şekilde yeri olmadığı belirtilen egzotik türler ile pandemi arasında kurulan ilişki, Çinliler ve Asyalıların yemek kültürleri üzerinden yeni bir tür nefret söylemi üretilmesine sebep oldu. Teyit.org’un analizine göre COVID-19 salgınına dair sosyal medyada en çok üretilen peşin yargılı iddiaların başında, Çin’de bu türlerle yapılan yemeklerin salgına neden olduğu ve bunun üzerinden gerçekleşen ve lanetleme üzerinden kurulan nefret söylemi gelmektedir (Yılmaz ve Keskin, 2020).

Pandeminin ilk günlerinden itibaren sıklıkla üretilen bu tarz bir nefret söylemi, yalan haberlerin yayılmasıyla paralel yürümüştür. Dünya Sağlık Örgütü’nün yalan haber salgınına dikkat çekmek üzere ortaya attığı *infodemic*¹ kavramı, COVID-19 pandemisini, yakın geçmişte deneyimlenen SARS ve MERS gibi diğer pandemi türlerinden farklılaştıran bir olgu olarak karşımıza çıktı ve “Sosyal medya, dezenformasyonun eşi görülmemiş hızda yayılmasına ve gelişmesine olanak sağladı, kişisel ve çevrimiçi düzeyde kaygı ve ırkçılığı körükleyen bir belirsizlik ortamı yarattı” (Hao ve Basu, 2020).

Alternatif Bilişim Derneği, buradan yola çıkarak pandeminin ilk günlerinden itibaren sosyal medyada üretilen nefret söylemini yakından izlemiştir. İzleme sonucunda, bu süreçte Türkiye’de sosyal medya platformlarında üretilen ve dolaşıma sokulan nefret söyleminin, yalnızca Çinlilerin-Asyalıların yemek kültürü üzerinden değil, özellikle de LGBTİ+ bireylere ve 65 yaş üstü bireylere yönelik de üretildiğini ortaya koymuştur. Pandemi sürecinde Türkiye’nin toplumsal ve siyasal gündemindeki gelişmelere bağlı olarak, söz konusu üç farklı toplumsal gruba (Çinliler, yaşlı-

¹ Türkçeye “yanlış bilgi salgını” olarak çevrilebilir.

lar, LGBTİ+ bireyler) yönelik nefret söyleminin kümelendiği görülmüştür. Bu rapor, pandemi sürecinde bu üç gruba yönelik sosyal medyada kullanıcı türevli içeriklerle üretilen nefret söyleminin içerik analizine yöneliktir.

Nefret Söylemi ve Nefret Suçu

Nefret söylemi, tanımı ve kapsamı muğlak olan bir kavramdır. Fuat Keyman, nefret söyleminin gücünün bu muğlaklıklardan kaynaklığını öne sürmektedir (2013). Nefret söylemini üretenler ve yayanlar, tam olarak bu muğlaklıklardan ileri gelen hukuksal ve söylemsel korunmadan istifade edebilmektedir (Keyman, 2013, s. 9). Ruth Wodak’a göre ise bu muğlaklık hali, nefret söyleminin üretiminde, özellikle aşırı sağcı siyasetçiler tarafından sıklıkla kullanılan bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır (Wodak, 2015). Dolayısıyla da nefret söylemine karşı yürütülecek mücadele, kavramın barındırdığı muğlaklığın çözümlemesini de içermelidir.

Kavramsal muğlaklıklara karşın, pek çok uluslararası kuruluşun yasal düzlemde getirdikleri resmi tanımların pratikte ve literatürdeki kullanımının gitgide yerleştiği görülmektedir. Bunlar arasından en sık atıfta bulunulana birisi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin (AKBK) resmi tanımıdır. AKBK’ye göre nefret söylemi; “İrksal nefret, yabancı düşmanlığı, Antisemitizm, ya da hoşgörüsüzlüğe dayanan diğer nefret türlerini kapsayan tüm ifade biçimlerini yayan, teşvik eden, haklılaştıran ifadelerdir” (aktaran Özarslan, 2013, s. 354). Bu ifadelerin yanı sıra saldırgan milliyetçi, etnik-merkezci, cinsiyetçi, homofobik, transfobik, türcü ifadeler ile azınlık ve göçmen karşıtlığı, Holocaust inkarcılığı da nefret söylemi kapsamında ele alınmaktadır. Nefret söylemi, nefret saiki barındırmasından dolayı nefret suçudur, bu bakımdan da ceza hukukuna konu edilmelidir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), nefret suçlarıyla mücadeleye ilişkin bir raporunda² nefret suçu şu şekilde tanımlamıştır: “Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak suçları da işlenen her türlü suçtur” (akt. Binark, 2010). Mutlu Binark’a göre bu tanımlamanın iki özelliği bulunmaktadır: Ceza yasasına göre tanımlanmış bir suçun oluşması ve bu suçun nefret saikiyle işlenmesi

² 2005 tarihli *Combating Hate Crimes in the OSCE Region: An Overview of Statistics, Legislation, and National Initiatives* raporu.

(2010, s.13). Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) nefret suçu ayrımcılıktan bağımsız olarak tanımlanmadığı için Türkiye'de nefret suçlarıyla mücadele konusunda etkin bir yasal düzenleme bulunmamasına rağmen ayrımcılığı önlemeye yönelik yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler tam olarak uygulandığı takdirde nefret suçlarıyla mücadelede önemli bir katkı sağlayabilmektedir (Kaymak, 2010, s. 263). Ancak nefret suçları, suça maruz kalan kişilerin yasalarla korunması gereken özelliğinin hedef seçilerek, suçun mensubu olduğu gruba yönelmesi bakımından ayrımcılıktan ayrılır (Kaymak, 2010, s. 271). Bu bakımdan da nefret saikinin tespitini sağlayacak etkin bir yasal düzenleme nefret suçlarıyla mücadelede son derece hayati öneme sahiptir (İnce, 2020).

Nefret suçları, nefret söyleminin öncüsü olarak kabul edilmektedir. Nefret söylemi, tüm toplumu ilgilendiren ortak kamusal alanda üretilip dolaşıma sunulduğunda, nefret saikinin sıradanlaşmasına, doğallaşmasına ve içselleştirilmesine sebep olmaktadır. Tam da bu yüzden nefret suçları kategorisine dahil edilen nefret söylemi, toplumun siyasal ve toplumsal gündemindeki gelişmelere göre farklı stratejilere sahip olabilmektedir. Bu bakımdan nefret söylemi ile mücadele, nefret söyleminin üretildiği farklı söylemsel stratejilerin farkındalığını gerektiren dinamik bir süreçtir. Söz konusu dinamizm, yalnızca toplumun ortak kamusunu ilgilendiren gündemindeki değişikliklere değil aynı zamanda söylemin üretildiği mecralardaki farklılıklara da duyarlı olması gerekmektedir.

Nefret söylemi, toplumların ortak toplumsal ve siyasal gündeminin içinde şekillenmektedir. Gündemdeki değişiklikler, nefret söyleminin türleri ve kategorilerinin de değişmesine, yeni söylemsel stratejilerinin üretilmesine yol açmaktadır. Bu bakımdan ortak kamuyu ilgilendiren toplumsal ve siyasal gelişmeler söylemsel olarak kurulmaktadır. Örneğin, COVID-19 pandemisi sürecinde karşılaşılan Çinli-Asyalı kimliğine yönelik düşmanlık ve Çin kültürüne/Çinlilere yönelik nefret söylemi örneklerine daha önce sıklıkla karşılaşılmıyordu. Ancak pandemiye Çin'in Wuhan kentinde yer alan bir canlı hayvan pazarında satılan egzotik türlerle ilişkilendiren haberlerin sansasyonel bir şekilde yayılmasıyla birlikte Çinlilerin yemek kültürlerini hedef alan nefret söyleminin üretilip dolaşıma girdiği görülmüştür. Sevilay Çelenk'e göre, "nefret söylemini kışkırtan haberler, çoğu kez, ülke gündemine ani olarak giren ve sansasyonel bir tarafı olan haberlerdir" (aktaran Binark, 2010, s. 26). Geleneksel medyadaki haberler nefret söylemini doğallaştırırken, sosyal medya bu doğallaştırmayı daha sıradan bir hale getirmektedir. Geleneksel medyada üretilen nefret söyleminin tespiti ve analizi için yeterli metodolojik araçlar mevcuttur, ancak kullanıcıların etkileşimselliğine dayanan Web 2.0 ve sosyal medya ortamlarında üretilen nefret söyleminin analizi için, analiz edilemeyecek kadar büyük miktarda veri içermesinden dolayı yeni yöntemlerin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Özarslan, 2014).

Geleneksel medyada üretilen nefret söylemi, sosyal medya kullanıcıları tarafından farklı söylemsel stratejilerle yeniden üretilebilme, yeni medya uzamlarının etkileşimsel yapısının sağladığı olanaklar ile yayılım imkanı bulmaktadır. Binark'a göre, sosyal ağlarda üretilen nefret söylemine karşı mücadelede kullanıcıların erişiminin kısıtlanması ya da ilgili içeriklerin filtrelenmesi gibi düzenlemeler yerine daha etkin mücadele yollarının geliştirilmesi gerekmektedir (2010). Binark'ın bu önerisinin üzerinden geçen 10 yıllık zaman içerisinde, Türkiye'de İnternet alanında yapılan çok sayıda değişiklikten sonra³ yeni baştan düzenlenmesi gündeme gelmiş ve 31 Temmuz 2020'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni düzenlemeye göre 1 milyon ve üzeri erişime sahip olan sosyal medya platformu Türkiye'de temsilcilik bulunduracak, kullanıcı verilerini Türkiye'de saklayacak, içerik çıkarılması ve erişim engeli gibi kararları uygulamayan sağlayıcılar ise trafik kısıtlaması ve para cezası gibi yaptırımlarla karşılaşacak. Yaman Akdeniz'e göre, "eğer sosyal medya ağları Türkiye'de ofis açarlarsa Türk yargısının bir uzun kolu olarak bir parçası haline gelecekler ve şu anda uygulamadıkları bütün erişime engelleme kararlarını uygulamak durumunda kalacaklar" ("*AKP'nin sosyal medya teklifi hazır*", 2020). Bireylerin kişilik haklarına saldırı, iftira, hakaret gibi nedenlerle içerik engellenmesi veya içeriğin tamamen silinmesinin mümkün olabilmesinin yanında kişilerin adının ve soyadının geçtiği içeriklerin arama motorlarından kaldırılması da unutulma hakkı kapsamına alınarak silinebilecek. Ancak unutulma hakkının yasal çerçevesine dair endişeler bulunmaktadır. Zeynep Özarslan'a göre, unutulma hakkının yasal çerçevesinin belirsiz bırakılması nedeniyle düzenlemenin, kamuya mal olmuş kişilerin söylemleri ya da toplumsal sonuçları olan bir olayın unutturulması amaçlanarak kötüye kullanımı da mümkün olabilecektir ("*Sosyal medya yasası: Yeni düzenleme nasıl olacak?*", 2020). Benzer bir endişeyi Faruk Çayır da paylaşmaktadır: "Unutulma hakkı için içeriğin haber değeri taşıyıp taşıyamaması, talepte bulunan kişinin siyasetçi ya da ünlü olup olmaması, haberin gerçeği yansıtıp yansıtmaması gibi bir kriter yok, hiçbir ölçüt yok. Geçmişe dönük siyasi olaylar, yolsuzluk haberleri, kadına yönelik şiddet haberleri, farklı siyasilerin işledikleri suçlar, sulh ceza hakimi kişilik hakkı ihlal edilmiş dediğinde arama motorlarından çıkarılacak. Tamamıyla geçmiş temizlenecek. İçerik tamamen çıkarılacağı için de VPN gibi DNS ayarları gibi farklı yol ve yöntemleri kullanmanın da bir anlamı kalmayacak, bir daha o habere ulaşamayacak" ("*Sosyal medyada yeni dönem: Ağ sağlayıcılar*").

³ İnternetin düzenlenmesine yönelik bazı yasal düzenlemeler ve değişiklikler yapılmıştır. Örneğin; 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun ardından, 31 Temmuz 2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 7253 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yeni düzenlemeler de yapılmıştır.

neden suskun?, 2020). Dolayısıyla da yeni düzenlemeyle getirilen unutulma hakkı, her ne kadar nefret söylemiyle mücadele için iyi bir araç sunabilme imkanına sahip olsa da bu hakkın kötüye kullanımının önüne geçilmesi gerektiği de aşıkardır.

COVID-19'dan Daha Hızlı Yayılan Virüs: Nefret Söylemi

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi, bu çalışma yayına hazırlandığı sırada da etkisini artırarak sürmektedir. Çinli yetkililer tarafından 31 Aralık 2019'da "Wuhan'da 41 kişide zatürre benzeri bir hastalık" olarak bildirilen, daha sonrasında yeni bir virüsten kaynaklandığı belirlenen hastalık hızla yayılmaya başladı. 7 Ocak 2020'de Çinli yetkililer doğrudan solunum yollarını etkileyen bu virüsün ismi "2019-nCoV" olarak açıkladı. COVID-19 veya koronavirüsü olarak bilinen virüs hızla dünyaya yayıldı ve Worldometer adlı istatistik platformuna göre 9 Ağustos 2020 itibarıyla en az 729 bin kişinin ölümüne neden oldu⁴. Ülkelerin sınırlarını kapatmasına, hayatı durdurmasına neden olan virüsle birlikte önce Çinlilere ardından da toplumların dezavantajlı kesimlerine yönelik 'nefret' hızla yayıldı.

Sosyal medya üzerinden çok sayıda kampanya örgütlendi. Güney Kore'de, Çin'den gelenlerin ülkeye alınmaması için başlatılan imza kampanyasında 760 binden fazla imza toplandı⁵. Malezya'da benzer taleplerle düzenlenen imza kampanyasına 439 bini aşkın kişi katıldı. Asya kökenli bireylere dönük nefret söylemi, sokakta nefret suçlarına dönüşen bir hal aldı. 13 Mart'ta Kanada'nın Vancouver kentinde bir marketin güvenlik kamerasınca da kaydedilen görüntüler izleyenleri dehşete düşürdü. 92 yaşında ve olay sonrasında basının demans olduğunu belirttiği Asyalı bir adam, dükkana giren bir başka müşterinin ırkçı saldırısına maruz kaldı. Bir liman işçisi olduğu ve adının Jamie Bezanson⁶ olduğu öğrenilen şahıs Çin karşıtı sözler söyleyerek, 92 yaşındaki adamı kolundan tutarak mağaza dışına attığı anlar an be an görüntülendi. Chinatown'daki aslan heykellerine defalarca COVID-19 grafitileri ile zarar verildi. Vancouver Polis Departmanı'ndan Komiser Yardımcısı Howard Chow, nefret suçlarındaki artışın "şaşırtıcı" olduğunu belirterek, geçen yıl 22 Mayıs itibarıyla aynı dönemde 4 olan vakayı bu yıl 29 Asya karşıtı vakanın takip ettiğini söyledi (Young, 2020).

⁴ Bkz. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

⁵ Bkz. <https://www.latimes.com/world-nation/story/2020-01-31/chinese-tourists-were-a-welcome-source-of-cash-across-asia-now-theyre-a-source-of-panic>

⁶ Bkz. <https://bc.ctvnews.ca/suspect-in-despicable-east-vancouver-attack-on-92-year-old-identified-1.4909788>

ABD Başkanı Donald Trump'ın yeni tip koronavirüsü “Çin virüsü” olarak, ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun da “Wuhan virüsü” olarak nitelemesi ırkçılığa, yabancı düşmanlığının artmasına katkı sundu. Türkiye’de de bazı sosyal medya kullanıcıları “Çin Virüsü”nü kullanmayı tercih eden kesim arasında yer aldı. Çin ve Asya halklarını hedef alan paylaşımlar Ekşi Sözlük’te de yer buldu. Ekşi Sözlük’te hala yayında olan “wuhan virüsü ve uygurlar arasındaki gizemli ilişki” başlığı⁷ altında yapılan paylaşımlarda Çin halkının tümü ‘kafir’, ‘Uygur halkına işkence eden zalimler’ olarak etiketlendi. Abartma, hedef gösterme öğelerine rastlanılan paylaşımlarda COVID-19 pandemisi sürecinde yaşananlar ‘İlahi adalet’ olarak yorumlandı.

Tayvanlı bir turistin sırt çantasına ‘LED’lerle ‘Çinli değilim. Tayvanlıyım. Ölürüm Türkiyem’ mesajını yazması Türkiye’de günlerce konuşuldu⁸. Tayvanlı turistin bu ilginç ‘önlemi’ Asya kökenlilerin maruz kaldığı baskıyı özetlemesi bakımından hayli çarpıcı örnekler arasında yerini aldı.

Nefret söylemi dünyanın birçok bölgesinde nefret suçlarına dönüştü. Prof. Dr. Yasemin Giritli İnceoğlu, Bianet için kaleme aldığı “En Tehlikeli Virüs: Nefret” başlığı taşıyan yazısında pandemi sürecinde yaşanan nefret suçlarına örnekler sundu.⁹ Asya kökenlilerin hedef olduğuna dikkat çeken İnceoğlu’nun (2020) yazısında verdiği örneklerden bazıları şöyle:

- Brooklyn metrosunda Asyalı bir yolcuya bir başka yolcu, herkesin gözü önünde Febreze hava spreyi püskürttü.
- Los Angeles’ta, 16 yaşındaki Asya kökenli bir çocuk, korona virüsü taşıdığı gerekçesiyle suçlanarak, öğrenciler tarafından itilip kakıldı.
- 59 yaşında New York’ta Madison Bulvarı’nda yürüyen bir Asyalıyı bir genç arkadan tekmeleyip yere düşürdü ve “Çin koronavirüsü! ülkene dön” diye bağırdı.
- Manhattan’da yürüyen bir Asyalı kadının kendisini koronavirüs taşımakla suçlayan, tükürüp saçlarından çekip koparan biri tarafından saldırıya uğradığını söyledi. Bunu yaparken de “Koronavirüsün burada olmasının nedeni sensin!” diye bağırıyordu.

⁷ Bkz. <https://eksisozluk.com/wuhan-virusu-ve-uygurlar-arasindaki-gizemli-iliski--6362114>

⁸ Bkz. <https://www.haberturk.com/video/haber/izle/koronavirus-olmadigini-boyle-anlatti-cinli-degilim-olurum-turkiyem/673142>

⁹ <https://bianet.org/bianet/yasam/221878-en-tehlikeli-virus-nefret>

- İki yıldır Londra Üniversitesi'nde eğitimini sürdüren 23 yaşındaki Singapurlu Jonathan Mok, saldırıya uğradığında Londra'nın Oxford Caddesi'nde yürüyordu. Onu tekmeleyen ve yumruklayan saldırganın sözleri şuydu; “ülkemde koronavirüsünüzü istemiyorum”.

Artan saldırgan söylem nedeniyle Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres ve Dünya Sağlık Örgütü, 8 Mayıs 2020'de COVID-19 pandemisi sürecinde nefret söylemi ve yabancı düşmanlığının tsunami gibi büyüdüğüne dikkat çeken bir mesaj yayımladı¹⁰. Yabancı düşmanlığının hem çevrimiçi alanda hem de sokaklarda artış gösterdiğini, Yahudi karşıtı komplo teorilerinin yayıldığını ve COVID-19 bağlantılı olarak Müslümanlara yönelik saldırılar yaşandığını belirten Guterres, “Göçmenler ve mülteciler virüsün kaynağıymışlar gibi kötüleniyor. Sonra da tıbbi yardım almalarına izin verilmiyor” açıklamasını yaptı. En kırılgan grubun içinde yer alan yaşlıları sanki en feda edilebilir kesimmiş gibi gösteren rezil içerikler ortaya çıktığını hatırlatan Guterres, “Gazeteciler, ihbar edenler, sağlık çalışanları, yardım çalışanları ve insan hakları savunucuları sadece işlerini yaptıkları için hedef alınıyorlar” diyerek nefretin küresel desenini ortaya koydu.

Pandemi Sürecinde Nefret Söylemi ve Nefret Suçları

COVID-19 pandemisi döneminde Türkiye'de de nefret söylemi taşıyan içerikler üretildi. Sosyal medyada Çin halkı, 65 yaş üstü yurttaşlar, LGBTİ+ bireyleri hedef alan, ötekileştiren söylemler üretildi. Ayrımcı dil sosyal medya ile sınırlı kalmadı. Bazı basın yayın organları ve siyasi figürler tarafından kullanılan dil, sosyal medyanın da gündemini ve söylemlerin yönünü belirledi. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş'ın pandeminin 45. günü olan 24 Nisan 2020'de LGBTİ+ bireyleri hedef alması nefret söylemlerinin tırmanmasına neden oldu. Erbaş'ın “eşcinsellerin lanetlendiği, zina ve eşcinselliğin hastalığı da beraberinde getirdiği” yönündeki sözlerine tepki gösteren kişi ve kuruluşlar da nefretin hedefine oturtuldu¹¹. Erbaş'ın

¹⁰ Bkz. <https://turkey.un.org/tr/45114-guterres-koronavirus-baglantili-nefret-soyleminin-sonlan-dirilmesi-icin-kuresel-eylem-cagrisi> ayrıca bkz. <https://turkey.un.org/tr/45106-covid-19-ve-nefret-soylemi>

¹¹ Erbaş'ı eleştiren ilk açıklamayı yayımlayan Ankara Barosu'na karşı yoğun şekilde nefret söylemi üretildiği görülmüştür. Bunda Ankara Barosu'na açılan soruşturmanın gündemde kalmasının da etkisi olduğu düşünülebilir. Bkz. <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2020/06/08/ali-erbas-ve-islami-hedef-alan-ankara-barosunun-11-yoneticisinden-savunma-istendi>

açıklamalarını kınayan barolar sosyal medyada hedef gösterildi, peşi sıra barolar hakkında soruşturmalar başlatıldı.¹²

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs, Türkiye kamuoyunda Uygur Otonom Bölgesi'ne ilişkin duyarlılık nedeniyle Çin halkına dönük ırkçı söylemlerin yayılmasını körükledi. Prof. Dr. Mutlu Binark'ın (2020) Wuhan'ın karantinaya alınması ardından Türkiye'de sosyal medya kullanıcılarına dair yaptığı analiz bu bakımdan önemlidir.¹³ #WuhanCoronavirus etiketi altında paylaşılan yorumları inceleyen Binark, "Çin parti-devletinin etnik ve dinsel azınlık yönetimi politikası ile Çinli ulusun kendisi arasında ayırım gözetmeden, küresel ölçekte yaşanan epidemik bir sorun üzerinden bir ulus ile ilgili beddua okumaya yönelik söylem geliştirdiğini görmekteyiz" tespitini yapmıştır. Yabancı düşmanlığının boyutlarına dikkat çeken Binark'ın "Çinlileri gayri insani kılmakta, "iğrençleştirmektedir". Üstelik, bu alışkanlıkları ile virüs arasında parça bütün ilişkisi kurularak, olayın/durumun kendisi, Çin devletinin Sincan Uygur Otonom Bölgesindeki uygulamalar nedeniyle Çinlilerin başına gelen "ilahi bir ceza" olarak doğallaştırılmaktadır" tespiti yürüttüğümüz çalışmanın bulguları ile de örtüşmektedir.

Öfke saçan söyleme dikkat çeken Binark'ın "Üstelikte, Çinlilere yönelik nefret söylemi, hemen başka bir nefret nesnesine de eklenmektedir: Suriyeliler. Hatta mevcut siyasal iktidara muhalefet partileri ve medya kuruluşlarına da bu söylem de referansal bağ kurulmaktadır. Böylece, yabancı düşmanlığı katlanmakta, söylemin meşruluk arayan gücü/iddiası pekiştirilmektedir" tespiti nefretin yöneldiği kaynakları işaret etmesi bakımından önemlidir. Çalışma kapsamında incelenen içeriklerde de Asya kökenlilere veya LGBTİ+ bireylere dönük nefret söyleminin Suriyeliler ve muhalif aktörlere de yöneldiği görülmüştür.

"Nefret söylemi hutbeden sonra 8 kat arttı"

KAOS GL Medya ve İletişim Koordinatörü Yıldız Tar, Deutsche Welle Türkiye'ye yaptığı açıklamada¹⁴ "Nisan ayının son haftasında dokuz günde gazetelerden LGBTİ+ 'lara yönelik 149 ayrımcı-nefret söylemine sahip haber yayınlandı. Gazetelerde LGBTİ+ 'lara yönelik nefret söylemi diyanetin açıklamasından sonra yaklaşık

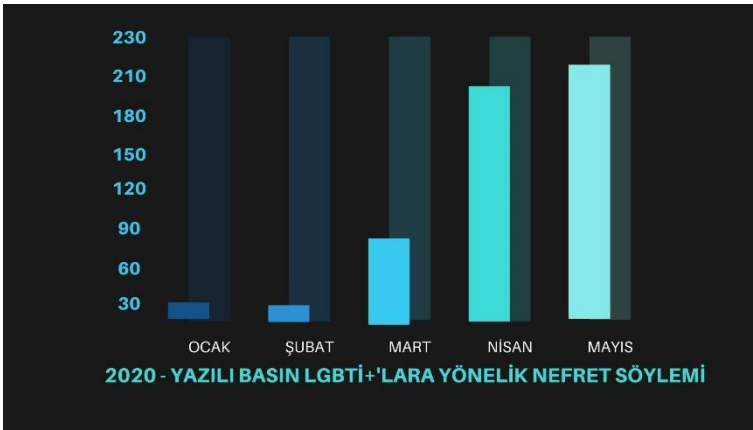
¹² Bkz. <https://www.kaosgl.org/haber/nefrete-karsi-cikan-ankara-barosu-hakkinda-sorusturma-baslatildi>

¹³ Bkz. <https://yenimedya.wordpress.com/2020/01/25/twitterda-wuhancoronavirus-etiketi-ve-cinlilere-yonelik-nefret-soylemi/>

¹⁴ Bkz. <https://www.dw.com/tr/korona-yokken-dışarıda-makyajımı-yapabiliyordum/a-53454930>

sekiz kat arttı” değerlendirmesinde bulundu. Pandemi sürecinde LGBTİ+ bireylere yönelik hak ihlallerinin arttığına dikkat çeken Tar, “Anaokulu öğrencilerinin evlerin pencerelerine gökkuşağı çizmesi bile olay oldu, ardından Netflix dizileri üzerinden saldırıldı, Diyanet’in nefret hutbesi ile birlikte bu dönemde tamamıyla hedefe konmuş olduk” diyerek süreci özetledi.

KaosGL tarafından düzenli olarak yayınlanan, LGBTİ+ bireylere yönelik ayrımcı söylem raporları ayrımcı ve nefret söylemi taşıyan içeriklerin pandemi döneminde hızlı bir artış gösterdiğini belgeledi. Yapılan çalışmaya göre medyada sadece mayıs ayında 212 ayrımcı söylem ve nefret söylemi içeren haber ve köşe yazısı yayımlandı (Alpar, 2020). Çalışma nefret ve ayrımcı söylem içeren haber ile yazıların sayısında ciddi bir artışın olduğunu da gözler önüne serdi (bkz. Görsel 1).

Görsel 1: 2020 yılı yazılı basında LGBTİ+ 'lara yönelik nefret söylemi
(Kaynak: Alpar, 2020)

Nefret söyleminin odak grup üzerinde yarattığı etki sahaya da yansdı. Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPOD) tarafından yayınlanan “Pandemi Raporu: COVID-19’un Üç Ayında LGBTİ+ 'lar” raporunda SPOD Danışma Hattı’nı arayanların sayısındaki artışa dikkat çekildi. Raporda, “Pandeminin ilk 45 gününde (11 Mart 2020 – 24 Nisan 2020) toplam 214 başvuru alan Danışma Hattı, Ali Erbaş’ın açıklamasından sonraki 45 günde 244 başvuru almıştır. Söz konusu açıklamayı izleyen 45 günde (25 Nisan 2020– 8 Haziran 2020) cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve şiddet konulu başvurularda %100 artış görülmüştür (Öztürk vd., 2020). Nefret söylemlerinin ardından şiddet vakalarının da arttığı bu süreç danışanların giderek daha güvensiz hissetmesine neden olmuştur” tespiti yapıldı.

65 yaş üstünü hedef alan ‘utanç videoları’

Medya ne yazık ki 65 yaş üstü bireyler konusunda da başarılı bir sınav veremedi. Dünya Sağlık Örgütü’nün COVID-19 salgınında hayatını kaybedenlerin yüzde 95’inden fazlasının 60 yaş üzeri hastalar olduğu açıklamasının ardından¹⁵ yaşlı bireyler tehdit unsuruymuş gibi sunuldu. Risk grubu içinde yer alan kronik hastalık taşıyanlar veya yaşlı bireyler ‘koronavirüs taşıyıcısı’ olarak resmedildi.

Basında ve sosyal medyada 65 yaş üstü bireyler tek bir persona olarak tasvir edildi, yaş almak hastalık ve düşkünlük ile eş anlamlı bir şekilde sunuldu. 65 yaş üstü bireyler işsiz, eğitimsiz, yardıma muhtaç homojen bir toplumsal kesim olarak resmedildi. Senex-Yaşlanma Çalışmaları Derneği Başkanı Doç. Dr. Özgür Arun’a göre COVID-19 salgının öncesinde yüzde 15’ler seviyesinde olan yaş ayrımcılığı salgın ile birlikte yükseldi¹⁶.

yasliyimhakliyim.com yazarı Şadiye Dönümcü (2020), Bianet için kaleme aldığı “Yaşlılara Yönelik Nefret Söylemi ve Medya” yazısında sokağa çıkma yasağının ilan edilmesinin ardından yaşanan ‘haber’ patlamasına dikkat çekti. Dönümcü (2020) 29 Mart’ta yayımlanan yazısında, “Son 10 günde -özellikle 65 yaşın üstündeki yurttaşlara getirilen sokağa çıkma yasağı sonrası- aralarında mükerrer olanlar da olsa bu rakam altı binleri aştı. Örneğin bu yazıyı yazarken, 26 Mart 2020 itibarıyla yazılı basında 183 haber, internet medyasında (369’u yerelde) 559 haber çıkmış” bilgisini paylaştı. Hedef gösteren ayrımcı söylem haber başlıklarına “Polis ve zabıtanın dede uyarısı”, “Yasağa uymayan yaşlılara polis uyarısı”, “Sokakta yaşlı denetimi”, “Yaşlılar yasağa rağmen pazarlara çıktı” ve benzeri söylemler ile taşındı.

Yazılı, görsel ve sosyal medyada 65 yaş üstü yurttaşlara dönük ‘kovalamaca’ başlatıldı. Medyada ‘tüm uyarılara rağmen 65 yaş üstü yurttaşların sokağa çıkmaya devam ettikleri’ savı işlendi. Belediyeler ise parklarda bulunan bankları söktü, 65 yaş üstü vatandaşların ücretsiz ulaşımı kullanmalarını sağlayan düzenlemeleri iptal etti. Nevşehir Belediyesi ise “Yaşlı ihbar hattı ALO 153...”ü hizmete aldığını duyurdu. Belediye daha sonra tepkiler üzerine sildiği tweetinde “65 yaş üstü insanları sokakta görürseniz arayın.” çağrısını yaptı. Belediyenin Twitter hesabından yapılan paylaşım yarım saat içinde binlerce kez paylaşıldı (Bkz. Görsel 2).

¹⁵ Bkz. <https://tr.euronews.com/2020/04/02/dso-avrupada-covid-19-olumlerinin-yuzde-95-i-60-yas-ustu-ancak-gencler-yenilmez-degil>

¹⁶ <https://journo.com.tr/koronavirus-yasli-lar-ayrimcilik>

Görsel 2: Nevşehir Belediyesi'nin resmi Twitter hesabından paylaşılan ve tepkiler üzerine kaldırılan içerik

İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan “65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi”nden sonra kırılğan grup içerisinde yer alan yurttaşlara dönük ayrımcı söylemlerde artış yaşandı. Genelgede 65 ve üzeri yaşlardaki yurttaşların toplum sağlığı bakımından risk olarak tanımlanması, kamu düzenini bozdukları savı ayrımcı dilin örnekleri arasında yerini aldı. Genelgede “Ancak 65 ve üzeri yaşlardaki vatandaşlarımız ile yukarıda anılan kronik rahatsızlıkları olan vatandaşlarımız büyük risk altında olmasına rağmen toplumsal hareketliliğin içine girmekte; halka açık alanlarda, parklarda bir araya gelmekte, zorunlu olmamalarına rağmen toplu taşıma araçlarında seyahat ederek hem kendileri hem de toplum sağlığı açısından risk oluşturmaya devam ediyor. Bu durumun devam etmesi 65 yaş ve üstü vatandaşlarımız ile kronik rahatsızlıkları olan vatandaşlarımız kendi hayatlarını ve toplum sağlığı açısından ciddi risk oluşturarak salgının yayılmasını; vaka sayısı ve tedavi gereksinimi arttırarak, vatandaşlarımızın hayatlarını kaybetmesi riski ile toplum sağlığı ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına sebep olacaktır” denildi.

65 yaş üstü yurttaşların ‘potansiyel hastalık yayıcısı’ olarak etiketlendiği, hedef gösterildiği ortamda söylem nefret suçuna dönüştü. Ankara Keçiören’de hastaneye gitmek için evinden çıkan 65 yaş üzeri A.İ.Y. genç yaşta elinde telefon olan -ve kendilerini polis olarak tanıtan- M.T.E. ve arkadaşının hakaret içeren davranışlarına maruz kaldı. M.T.E. “Çabuk buradan git. Yoksa seni götürür ceza yazarız” sözleriyle ile A.İ.Y’ye bulunduğu tacizin videosunu sosyal medya hesabından paylaştı. Tepkiler üzerine gözaltına alınan M.T.E hakkında huzurevi ziyareti cezası verildi.

Zonguldak’ta yine 65 yaş üstü bir kadının otobüse alınmayınca gösterdiği tepki medya tarafından “Yaşlı kadın yasağa rağmen otobüse binmek için direndi” sözüyle servis edildi. “Gençler de taşıyıcı olabilir” diyerek sitem eden kadının videosu, çekenlerin “Uzak dur sende korona var” söylemleri ile yayıldı. Yine aynı dönemde bir

başka utanç videosu ise İstanbul'dan geldi. Sonradan şizofreni hastası olduğu öğrenilen yurttaşı durduran “Virüsün birini bulduk” diyen kişi, gitmek isteyen yurttaşı zorla alıkoyduğu videoyu sosyal medya hesaplarından paylaştı. Yurttaşa zorla maske takarak, başına kolonya döken O.K. tepkiler üzerine gözaltına alındı. Tepki çeken video içeriklerin gözaltıların da etkisiyle kesildiği gözlemlendi.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtlılığı

Bu rapor, COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de sosyal medya platformlarında kullanıcı türevli içeriklerle üretilen nefret söylemini, söylemsel kategorilere ayırarak analiz etmektedir. Raporun temel amacı, Türkiye’de COVID-19 pandemisi sürecinde üretilen nefret söyleminin yeni dilsel ve söylemsel türlerine ve kategorilerine karşı farkındalık sağlamak, bu yolla, gerektiğinde sosyal medya şirketlerine yapılacak şikayetlerin geliştirilmesine yönelik bilimsel veri sunulmasına katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, COVID-19 pandemi döneminde, sosyal medyada üretilen nefret söyleminin dilsel pratikleri ve kategorileri tespit edilerek analiz edilmektedir.

Bu rapor kapsamına dahil edilen nefret söylemi türleri etnik temelli, yaşçılık/yaş ayrımcılığı ve cinsel kimlik/yönelim temelli nefret söylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnik kimlik temelli nefret söylemi, Türkiye’de sıklıkla üretilen nefret söylemi türlerinden biri olup, COVID-19 pandemisi sürecinde ilk kez Çinlilerin ve Asyalıların da Türkiye’de etnik temelli nefret söylemine konu edildiğine tanık olmaktayız. Yaş temelli nefret söylemi de benzer bir şekilde pandemi sürecinde Türkiye’de ilk kez kitlesel olarak üretilen nefret söylemi olarak karşımıza çıkmıştır. Sosyal Bilimler literatürüne 1960’lı yıllarda giren Yaşçılık (*Ageism*) kavramı insanların sadece biyolojik yaşlarından dolayı ayrımcı tutum, davranış ve uygulamalara maruz kalmaları olarak tanımlanan, ırkçılık, cinsiyetçilik gibi ayrımcılık türlerinden biridir (Kayacan, 2020). Yaşçılık en hafifinden görmezden gelinme ya da dikkate alınmama gibi önyargı ve kalıpyargılara dayalı olumsuz tutumları içerdiği gibi tecrit edilme/ayrı tutulma, istismar edilme, taciz ve fiziksel şiddet gibi örtük ve açık uygulamalara da işaret etmektedir. Kavramı ilk kullanan Columbia Üniversitesi psikiyatristlerinden Robert Nail Butler, Amerikan toplumunda gençlerin çoğunun yaşlıların oturduğu evlere yakın oturmak istememelerini yaşçılık (ageism-yaşlılara yönelik ayrımcılık) olarak tanımlamıştır.¹⁷

¹⁷ Bkz. <https://t24.com.tr/yazarlar/gulay-kayacan/koronavirus-gunlerinde-yascilik-yukseliyor-mu,26024>

Raporun dahil ettiği zaman aralığında, aşağıda yer verilen şu toplumsal-siyasal gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden yola çıkılarak, raporun kapsamı 1 şubat 2020-1 Haziran 2020 olarak belirlenmiştir.

- a) 1 şubat 2020: Çin’de bulunan T.C. vatandaşları, tahliye uçuşu ile Türkiye’ye getirildi ve 2 haftalık karantinaya alındı. Türkiye’de resmi olarak kabul edilen ilk COVID-19 vakası 11 Mart’ta açıklanmış olsa da salgına yönelik önlemlerin hayata geçirilmesi ile pandemi Türkiye’nin toplumsal ve siyasal gündemine yerleşmiş oldu. 1 Haziran 2020’de ise pandemiye yönelik sıkı karantina önlemlerinden kontrollü sosyal hayata geçilmiştir.
- b) 21 Mart 2020: 65 yaş üstü bireyler ile kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşların ikametlerinden ayrılıp dışarı çıkmaları İçişleri Bakanlığı genelgesiyle yasaklandı¹⁸. Yasağın gerekçesi olarak, virüsün yaşlı ve kronik rahatsızlığı bulunan bireyleri daha çok etkilemesi ve virüs kaynaklı ölüm oranlarının yaş yükseldikçe artması gösterildi. Yasağın ilanından sonra haber medyasında, pek çok ildeki yaşlıların sokağa çıkma yasağına uymadığını öne süren haberler yapıldı. Söz konusu haberlerde yaşlıların virüsü yayma, hastalığa karşı dayanıksızlık gibi konularla ilişkilendirildiği görüldü. Aynı tarihlerde sosyal medyada, yaşlılara zorbalık edilirken çekilen görüntülerin paylaşıldığı, söz konusu görüntülerin do-laşımının yanında yaşlılara yönelik nefret söylemi üretilmeye başlan-dığı gözlemlendi. Zorbalık olaylarının adli soruştırmaya intikal edilmesi sonrası zorbalık görüntülerinin mahkeme kararıyla kaldırılmasına karar verildi. Pek çok sosyal medya kullanıcısı tarafından zorbalık gö-rüntüleri ve nefret söylemine karşı yaşlılara destek olurken de pek çok destek mesajında yaşlılığın korunmaya muhtaçlıkla ilişkilendirilerek geç dönem çocukluğa indirgendiiği görülmüştür.
- c) 24 Nisan 2020: Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, 24 Nisan ta-rihli Cuma hutbesinde, İslam dininin zinayı ve eşcinselliği HIV virüsü özelinde hastalık yaydığı gerekçesiyle lanetlediğini öne sürdü¹⁹. Hutbe üzerinden Diyanet İşleri Başkanı Erbaş’ı eleştiren Ankara Barosu da Er-

¹⁸ Bkz: İçişleri Bakanlığı Genelgesi <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi>

¹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkiye’deki tüm resmi camilerde okutulan 24 Nisan 2020 tarihli hutbenin tam metni için bkz. <https://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/HutbelerListesi/Ramazan%20Sabir%20ve%20İrade%20Eğitimi.pdf>

baş'ın halkın bir kesimini nefretle aşağılayıp hedef gösterdiğini dile getirdi²⁰. 27 Nisan'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Bakanlar Kurulu toplantısından sonra Ali Erbaş'a destek açıklamasında bulundu ve Diyanet'e yapılan saldırının devlete yapılmış sayılacağını söyledi²¹. Bunun üzerine sosyal medya platformlarında #AliErbaşYalnızDegildir etiketi açıldı. Söz konusu etikete karşılık #LGBTHaklarıİnsanHaklarıdır etiketi de açıldı.

Bu raporun analize dahil ettiği sosyal medya platformları YouTube, Instagram, Facebook, Twitter olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma, WeAreSocial'ın 2019 raporunda yer alan Türkiye'de en çok kullanılan sosyal ağların, günlük aktif kullanıcı sayısının nicel çoğunluğuna dayandırılmaktadır.²²

Analize dahil edilen içerikler, her sosyal ağ için ayrı ayrı belirlenmiş etiketlerin farklı tarihlerde aratılıp arayüzden farklı tarihlerde çekilmesiyle elde edilmiştir. Bundan dolayı, önceden belirlenmiş etiketlerin ilişkili olduğu diğer etiketlerle üretilen içerikler kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca, içerik verilerinin arayüzden çekilmesi için kullanılan ücretsiz yazılımların ticari kaygılarla filtrelediği içeriklerin elde edilememesinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır.

Analize dahil edilen tüm kullanıcı türevli içerik verisi anonimleştirilerek, içeriği üreten ve/veya paylaşan kullanıcı ile bağı tamamen koparılması amaçlanmıştır. Benzer bir etik kaygıdan hareketle, metin içerikleri gerektiğinde, kopyalanıp aratıldığında kullanıcısının bulunamaması amacıyla, anlamına ve bağlamına müdahale edilmeksizin farklı sözcüklerle anlatılmıştır, yazım yanlışları düzeltilmiştir, kesme dışında noktalama işaretlerinden arındırılmıştır. Emojiler ise olduğu gibi bırakılmıştır. Görsel içerikler ise metinleştirilerek tasvir edilmiştir.

²⁰ Bkz. <https://twitter.com/ankarabarasu/status/1254372752678694912>

²¹ Bkz. <https://www.haberler.com/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-diyanet-isleri-13167006-haberi/>

²² Söz konusu sıralama yalnızca sosyal ağları kapsamaktadır. Ancak aynı rapora göre WhatsApp gibi anlık mesajlaşma uygulamaları da eklendiğinde sıralama YouTube, Instagram, WhatsApp, Facebook ve Twitter şeklindedir. Bu rapor, yalnızca sosyal ağ platformlarını kapsadığı için WhatsApp gibi anlık mesajlaşma uygulamaları dahil edilmemiştir. Rapor için bkz. <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>

Yöntem ve Veri Toplama Prosedürü

Rapor kapsamında, COVID-19 pandemisi sürecinde Çinliler, 65 yaş üstü bireyler ve LGBTİ+ bireylere yönelik, her sosyal ağ platformunda üretilen etiketlerin araştırılmasıyla erişilen içerikler öncelikle izlemeye alındı, üretilen söylemsel ve etkileşimsel pratikler incelendi. İzleme sonucunda yapılan değerlendirmede, analize dahil edilecek verilerin hangi etiketler ile üretildiği belirlendi (Bkz. Tablo 1).

	Çinliler	65 Yaş üstü bireyler	LGBTİ+ bireyler
YouTube	#yarasaçorbası	#yaşlılar	#AliErbaşYalnızDeğildir
Instagram	#yarasaçorbası	#yaşlılar	#AliErbaşYalnızDeğildir
Facebook	#Yarasa Çorbası	#65yaşüstü	
Twitter	#yarasa #yarasaçorbası #65yaşüstü #Çinvirüsü		#YallahHollandaya

Tablo 1: Nefret söylemine hedef olan gruplara yönelik analize dahil edilen içeriklerin sosyal ağlara göre aratıldığı etiketler

Belirlenen etiketlerden veri çekilmesi için hem geleneksel kodlama hem de şu ücretsiz araçlar kullanıldı²³: YouTube, Instagram ve Facebook içerikleri dijital araç kullanılmadan manuel olarak kodlandı. YouTube yorumları için Coberry, Instagram yorumları için Spatulah-Instagram Comment Scraper kullanıldı. Twitter içerikleri ise Workbench aracı ile etiketler üzerinden veri çekilerek toplandı.

Elde edilen içerikler, daha önce tanımlanan nefret söylemi kategorilerine ayrıştırıldı, daha sonra bu kategorilerin sıklığı nicel olarak hesaplanıp tablolar ile görselleştirildi. Bu işlem için içerik analizinin iletişim ve medya çalışmalarında sıklıkla kullanılan tekniklerine başvuruldu. İçerik analizi, “iletişimin açık ve belirgin içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel olarak tanımlanmasına yönelik bir araştırma tekniğidir” (Berelson, 1952) ve bu bakımdan da içeriklerin kategorileştirilmesi için işlevsel bir yöntemdir. İçerik analizi ile yapılan kategorileştirme işleminin basit tasniften farkı, nesnellik ve sistematiklik iddiasıdır (Bilgin, 2006: 2). Bunu sağlamak için analize dahil edilen içerikler ortak bir kodlama cetvelinde toplanmıştır (Bkz. Tablo 2). Görsel içerikler, metinleştirilerek kodlama cetveline dahil edilmiştir, içerik ve/veya yorumların etkileşim verilerine kodlama cetvelinde yer verilmemiştir. Kod-

²³ Alternatif Bilişim Derneği’nin enformasyonun özgür dolaşımı için özgür yazılımı destekleme politikası gereği, veri toplama sürecinde ücretli herhangi bir dijital araç kullanılmamıştır.

lama, çalışmanın yazarları tarafından ayrı ayrı yapıp karşılaştırılmıştır, ihtilaflı içerikler içinse editörün görüşüne başvurulmuştur. Böylece analize dahil edilen tüm içerikler üzerinde kategorileştirme kriterleri bağlamında uzlaşa sağlanmıştır. Farklı sosyal ağlar farklı ağ mimarisine ve dolayısıyla da farklı içerik birimlerine sahiptir.

Kategorileştirme Birimleri		
Platform	Nefret Söylemi Barındıran İçerik/Yorum	Nefret Söylemi Kategorisi
YouTube içerikleri		
YouTube yorumları		
Instagram içerikleri		
Instagram yorumları		
Twitter		
Facebook		

Tablo 2: Çalışma için kullanılan ortak kodlama cetveli

Analize tabii tutulan içerikler ve yorumlar, aşağıda tanımlanan nefret söylemi kategorilerine göre ayrıştırılmıştır. Kategorilerden ilk dördü, Nisan 2009 tarihinden beri Uluslararası Hrant Dink Vakfı’nca hazırlanan Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporlarında kullanıldığı haliyle tercih edilmiştir.²⁴ İğrençleştirme kategorisi, pandeminin erken dönemlerinde Mutlu Binark’ın (2020) analizinden uyarlanmıştır. Güناه keçileştirme ise daha çok popülizm çalışmalarında sıkça kullanılan bir kavram olup Ruth Wodak’tan (2015) ödünç alınmıştır.

- Abartma/yükleme/çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genelleme, çarpıtma, abartma, olumsuz atıf içeren söylemler (ör. ‘Suriyeliler gına getirdi’).
- Küfür/hakaret/aşağılama: Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler (ör. ‘kalles’, ‘hain’, ‘ahlaksız’).
- Düşmanlık/savaş söylemi: Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (ör. ‘Rum vahşeti’). Bu rapor kapsamında düşmanlaştırma olarak da anılacaktır.
- Simgeleştirme: Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (ör. ‘Bizi Eurovision’da Yahudi mi temsil edecek?’) (2019, s.4). Bir başka örnek, “Çin virüsü yayılıyor.”

²⁴ İlk dört kategorinin tanımları ve örnekleri, *Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu: Mayıs-Ağustos 2019* (Dan.: İdil Engindeniz) metninde yer verildiği gibi kullanılmıştır.

- e) İğrençleştirme: Özellikle yemek kültürü üzerinden olumsuz etiketleme sergilerken, ötekiyi barbar olarak, yeme-içme alışkanlıklarını arzu nesnesi olmaktan çıkarıp, gayri-insanileştirme (Binark, 2020) (Ör. Bu pislik şeyleri nasıl yiyorlar?). Bu kategori, bir çeşit aşağılama olarak da kabul edilebilir. Ancak aşağılamadan farklı olarak, bir topluluğun simgesel bir ögesinin (örneğin yeme-içme kültürünün) tiksinti duygusu aracılığıyla gayri-insanileştirilmesi söz konusudur. Julia Kristeva'nın psikanalitik bağlamda kullandığı ve bireyin kirlenme ile pislikten kendisini uzakta tutan iğrenme duygusu anlamında kullandığı iğrençleştirme (abjection) kavramından hareketle, pislikle ilişkilendirilen simgesel bir öge, gayri-insani olarak kodlanmaktadır. Biz ve onlar ayrımı insan ve gayri-insan olan arasında kurulmaktadır (Kristeva, 1982)²⁵
- f) Günah keçileştirme: Yaşanan tüm olumsuz gelişmelerden yalnızca belli bir grubu suçlayarak korku nesnesi haline getirmek (Ör. Pandemi Çinlilerin tükettiği yiyecekler yüzünden oldu). Bu kategoriye de bir çeşit simgeleştirme olarak kabul etmekle birlikte, simgeleştirmeden farklı olarak, yöneldiği toplumsal grubu komplo ile özdeşleştirmektedir. Simgeleştirme, kimlikleri etiketleme unsuru olarak kullanılırken günah keçileştirme geçmişteki ve gelecekteki tüm olumsuzluklardan tek bir kimliği sorumlu tutarak suç unsuru ve korku nesnesi olarak sunmaktadır.

İçeriklerin ve yorumların önemli bir kısmının birden fazla kategoriye dahil edilebileceği anlaşılmıştır. Ancak, bu rapor kapsamında elde edilen içerik ve yorumlar tek bir kategoriyle sınıflandırılacak şekilde kodlanmıştır. Kategorileştirmede öncelik, en çok vurgulanan kategoriye verilmiştir. Örneğin;

“A* k* Çinlileri bir dünya virüs sizden çıktı bize saldırınız geberin a* k* her bulduğunuzu yiyorsunuz dünyanın çöp yiyen insanları” (Instagram) içeriği hem küfür/hakaret/aşağılama, hem abartma/yükleme/çarpıtma, hem de günah keçileştirme kategorilerine dahil edilebilirken, küfür/hakaret/aşağılama kategorisinin daha güçlü vurguya sahip olmasından dolayı yalnızca bu kategoriye dahil edilmiştir. “Dede terörü sokağa indi :)” (YouTube kullanıcı yorumu) içeriğinde ise simgeleştirme, abartma/yükleme/çarpıtma ve düşmanlaştırma bir arada bulunmaktadır. Ancak bu içerikte vurgunun abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde olduğu düşünüldükçe bu kategoriye dahil edilmiştir.

²⁵ Bu kavramın nefret söylemi kategorisi olarak kullanıldığı bir çalışma için Bkz. Baider, F. (2018). “Go to Hell Fucking Faggots, May You Die!”: Framing the LGBT Subject in Online Comments. *Lodz Papers in Pragmatics*. 14(1). 69-92.

Instagram ve YouTube içeriklerinde, içerik üreticisi tarafından yazılan kısa açıklamalar (YouTube için *description*, Instagram için *caption*) ile görsel içerikte yer alan metinler/yazılar “açıklama” olarak; içerikte metnin yer almadığı görsel kısımlar da “tasvir” olarak alıntılanmıştır. Video içeriklerindeki dış ses/üst ses (DSF ya da VO), diyaloglar/monologlar (talking head ya da selfie video) nefret söylemi üretilen kısımları deşifre edilerek ve “anlatıcı” olarak alıntılanmıştır. Fotoğraf içeriğinin beğeni sayısı, video içeriğinin izlenme sayısına dikkat edilmiştir.

Alıntılanan içerik ve yorumlara, etik gerekçelerle geri-aratma yapıldığı takdirde bulunamamaları amacıyla imla ve yazım hataları düzeltilerek, küfürler sansürlenerek ve noktalama işaretleri kaldırılarak yer verilmiştir. Emojilere ise dokunulmamıştır.

YouTube ve Instagram arayüzünden 26 Haziran 2020 tarihinde, Tablo 1’de yer verilen etiketlerle arama yapılmıştır. Arama sonucunda arayüz üzerinden elde edilen içerik sayısına Tablo 3’te yer verilmiştir. Yalnızca Instagram’da #yaşlılar ve #AliErbaşYalnızDeğildir etiketlerinden elde edilen içerikler 1 aylık sınırlamaya tabii tutulmuştur.

	#yarasaçorbası	#yaşlılar	#AliErbaşYalnızDeğildir
YouTube içerik	171	36	56
YouTube yorum	11461	3077	4549
Instagram içerik	89	190	101
Instagram yorum	1317	6755	28838

Tablo 3: YouTube ve Instagram arayüzlerinden erişilen içerik sayıları

Twitter arayüzünden Nisan 2020 sonundan Haziran 2020 sonuna dek “#çinvirüsü” ve “#yarasaçorbası” etiketi ile çekilen Twitter içerikleri analize dahil edilmiştir. İki haftalık aralıklarla yapılan ve biriktirme yöntemi ile toplanan Twitter içeriklerinin sayısına Tablo 4’te yer verilmiştir. “#YallahHollandaya” etiketi ile 27 Nisan–30 Haziran arasında “+65yaşıüstü” etiketi ile ise 17 Mayıs–30 Haziran tarihleri arasında Workbench aracı ile tweetler çekilmiştir.

	#yarasaçorbası	#Çinvirüsü	#yallahhollandaya	#65yaşıüstü
Twitter içerik	1124	1170	1943	610

Tablo 4: Twitter arayüzünden erişilen içerik sayılar

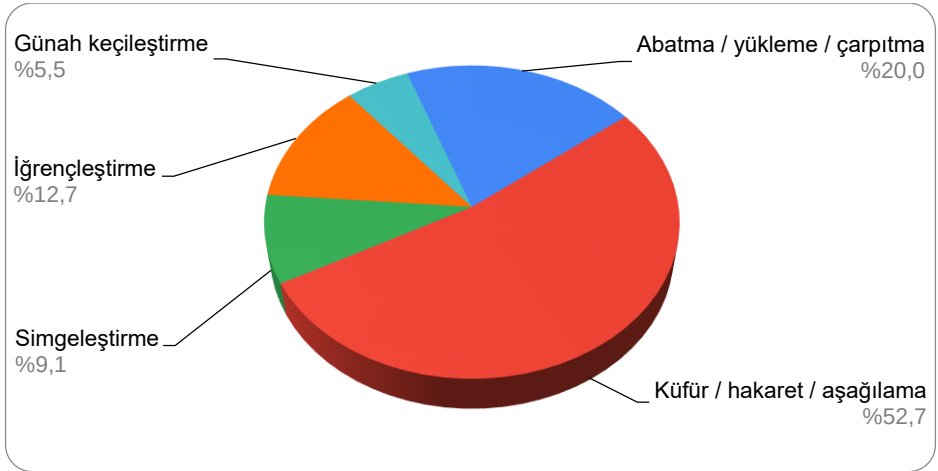
Facebook’ta ise uygulama arayüzü üzerinden “yarsa çorbası”, “65yaş” anahtar kelimeleri ile arama yapılmıştır. 20 Nisan’da yapılan “Yarsa çorbası” aramasında en çok izlenen 10 video ve videolara yapılan 4 bin 431 yorum incelenmiştir. “65

yaş” araması sonucunda ise 65 yaş üstü bireyler tarafından açılan dayanışma grup ve sayfalarına ulaşılmıştır.

A. Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

a. YouTube İçeriklerinde Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

Analize dahil edilen 171 videonun 55’inde, yani yüzde 32’sinde nefret söylemine rastlanılmıştır. Abartma/yükleme/çarpıtma, İğrençleştirme, günah keçileştirme, simgeleştirme ve küfür/hakaret/aşağılama olmak üzere beş kategoride nefret söylemi üretildiği görülen YouTube videolarında, en çok üretilen kategorinin yüzde 52,7 ile küfür/hakaret/aşağılama olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 1: Kategorilere göre YouTube İçeriklerinde Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

a.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, vahşi hayvanlarla yapılan yemeklerin Çin halkının gündelik yeme-içme kültürünün doğal ve gündelik bir parçası olarak peşin kabulünden yola çıkan kullanıcılar, Çin halkının “bize” göre yemek kategorisine giremeyecek şeyleri de yemek olarak kabul ederek “her şeyi” yediğini öne sürmektedir. Söz konusu içeriklere göre Çinlilerin, “her şeyi” içeren yeme-içme kültürlerinden dolayı hastalık kapmaları doğal bir durumdur. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

[Anlatıcı] “Siz böyle saçma sapan şeyler yerseniz tabii korona olursunuz siz nasıl bir insansınız önüne gelen her şeyi yiyor”.

[Anlatıcı] “Bu ne ya her b* yiyorlar gel bir de bizi ye a* k*”.

[Anlatıcı] “Bu Çinliler ne bulursa yiyor ya”.

[Anlatıcı] “Çin’den dünyamıza yayılan korona virüs salgını için yarasadan bulaştığı söyleniyor yok bir hayvandan yarasaya bulaşmış oradan insana geçmiş ne kadar doğru bilemeyeceğim ama şu Çinlilerin yarasa domuz yılan köpek eti ne bulurlarsa saçma sapan şeyleri yediklerini zaten biliyoruz”.

a.2. Günah keçileştirme kategorisinde, yer alan içeriklerde, COVID-19 pandemisi başta olmak üzere tüm salgın hastalıkların sorumlusu Çin halkı olarak kodlanmıştır. Bu kategorideki nefret söylemine göre, Çin halkının yeme-içme kültürü yeni tip korona virüsü ortaya çıkarmış ve dünyaya yaymıştır. Bundan dolayı tüm dünya Çin halkından nefret etmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Anlatıcı] “Çinliler yüzünden dışarı çıkamıyoruz ve Çinliler bu videoyu hak ettiler şu yediğine bir dön de bak ya bütün dünya sizden nefret ediyor nefret ediyorum Çinlilerden ya sokakta bir Çinli görsem kafa göz dalacağım”.

a.3. İğrençleştirme kategorisinde, yer alan içeriklere göre, Çin yeme-içme kültürü arzu nesnesinin dışında konumlandırılarak pislik, aşağılık, gayri-insani olarak tasvir edilmiştir. İğrençleştirmeden yalnızca Çin yeme-içme kültürü değil, tüm Asyalılık kimliği nasibini almıştır. İğrençleştirmeye konu edinilen videoların, Mukbang videolarında sergilenen yeme pratikleri üzerinden hem ahlaki panik hem de nefret söylemi üretilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Anlatıcı 1] “Bugün sizlerle iğrenç iğrenç Japon yemek videoları izleyeceğiz

[Anlatıcı 2] İğrenç demeyelim, nimete iğrenç denilmez

[Anlatıcı 1] Ama ahtapot nimet sayılır mı ama ahtapot bir varlıktır şimdi insan gibi yemek var bir de şimdi göreceksin zaten

[Anlatıcı 2] Ama en azından bu pişirmiş bunun gibi pişirmeden yemiyor

[Anlatıcı 1] Bir de mora boyamış hah mürekkebi öyle yersen virüs de bulaşır ebeninki de bulaşır ağzımı açtırmasın”.

[Anlatıcı] “Arkadaşlar görüyorsunuz bu Çinliler iğrenç iğrenç şeyler yiyor çok pis pis şeyler yiyorlar ay nasıl yiyorlar öyle”.

a.4. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisi, içeriklerde en sık rastlanan kategori olmuştur. Yarasa çorbası imgesini, Çin gündelik yeme-içme kültürünün parçası olarak varsayan kullanıcılar, buradan yola çıkarak Çin halkı özelinde tüm Asyalılara hakaret etmektedir. Buna göre Çin halkına mensup bireylerin fiziksel görünümlelerinden yola çıkılarak Asyalılık'a bakış geliştirmişlerdir ve bu bakış ile Asyalılık'ı doğrudan aşağılamaktadırlar. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Anlatıcı] *“Ben o Çinlilerin a* s* o çorbayı içenin de a* s* içmeyenin de a* çorbayı içenlere tavsiyem bir 14-15 gün gözü çekik olanlarla muhatap olmasın”. (Bu kategoride en sık paylaşılan içerik).*

[Anlatıcı Çav Bella'nın sözlerini değiştirerek] *“Çin’de bir y* yarasa yedi yarasa yenir mi yenir mi yenir mi makarna yiyeydin fasulye yiyeydin ulan yarasa yenir mi”.*

[Anlatıcı] *“Ben korona virüsüyüm [Egzotik hayvanlarla pişirilmiş yemekler geçerken] a* s* geldim onu yerim bunu yerim dersiniz en sonunda y* yersiniz”.*

[Anlatıcı] *“O* çocuğu olmadığım için mercimek çorbası içiyorum o* çocuğu olsaydım yarasa çorbası içerdim”.*

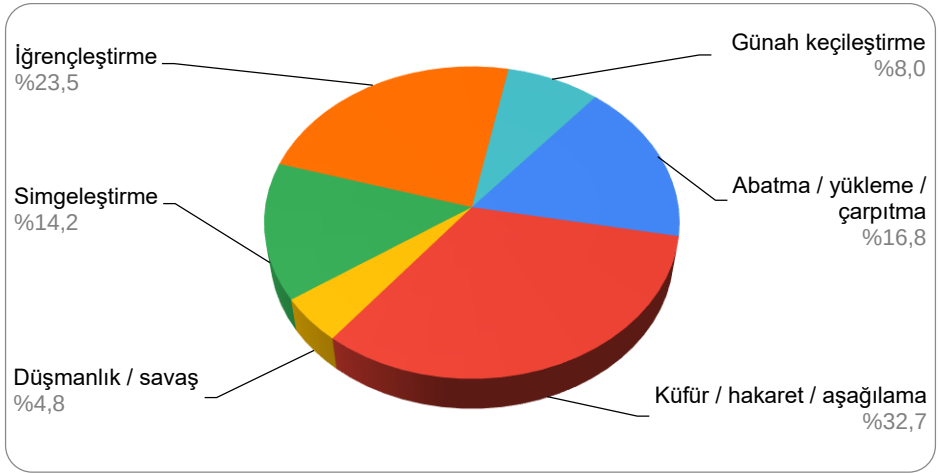
a.5. Simgeleştirme kategorisinde, üretilen nefret söylemine göre, “Çin virüsü” olarak kodlanan COVID-19 virüsü, Çin’in etnik Uygurlara yönelik politikalarına karşın ilahi bir ceza olarak kabul edilmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Açıklama] *“Ne kadar insani olarak durumlarına üzülsek de Doğu Türkistan’daki soy kardeşlerimize yaptıkları işkence karşısında Çin virüsü müstahak Allah Türk’e zarar verenin canını alsın yüce Türk milletini korusun”.*

[Anlatıcı] *“Çinliler bir kere Türk halkına çok zulmediyor bir de her b* yiyorlar hak ediyorlar”.*

b. YouTube Yorumlarında Üretilen Nefret Söylemi

Analize dahil edilen 171 videonun 65’inde ya hiç yorum yapılmadığı ya da kullanıcı yorumlarına kapalı olduğu görülmüştür. Kullanıcı yorumlarının analize dahil edilmesi için 10 ve üzeri yorum alan 48 videonun kullanıcı yorumları arayüzden çekilmiştir. 48 videonun 32’sinin yorumlarında nefret söylemine rastlanmıştır. Elde edilen 11260 yorumun yüzde 10,6’sına denk gelen 1198 yorumda da nefret söylemi tespit edilmiştir. Bu içeriklerden en çok üretilen nefret söylemi kategorisi yüzde 32,7’si küfür/hakaret/aşağılama olmuştur (bkz. Şekil 2).

Şekil 2: Kategorilere göre YouTube Yorumlarında Üretilen Nefret Söylemi

b.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, Çin yemek kültürü ile COVID-19 pandemisi üzerinden salgın hastalıkların yayılması arasında sebep sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Hanta virüsüyle ilgili çıkan haberlere yönelik de benzer bir söylem üretilmektedir. Tıpkı YouTube içeriklerinde olduğu gibi, YouTube yorumlarında da Çinlilerin yemek kültürünün barındırdığı kabul edilen yemekler ile salgın hastalıklar arasında bağ kurulmakta, bu yolla Çin yemek kültürünün hastalıkla ilişkilendirilmesi doğallaştırılmaktadır. Analiz edilen bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

“Çin’de sokakta yaşayanlar çok şanslı kendi yemeklerini bulup yiyorlar”.

*“Her b** u yemeye tekrar başladılar sonra korona virüsü niye çoğaldı acaba niye çoğaldı tüm dünyaya saldıınız sonra geri iyileştiniz 🤢🤔🤔🤔”.*

“Çin çocuğu: anne acıktım Annesi: oğlum yerde böcek var onu ye”.

“Evde böcek bulunca

Türk: Burada böcek var bari öldüreyim. Çinli: Beleş yemek :D”.

“Her bulduklarını yiyorlar sonra korona virüsü oluyorlar Allahım sen bizi koru 🤞”.

*“Çinliler yakında b*k yer ortada b*k virüsü kaynar salak bunlar ya”.*

b.2. Günah keçileştirme kategorisinde de tıpkı bir önceki kategoride olduğu gibi Çin yemek kültürü COVID-19 salgınının sorumlusu olarak gösterilerek, pandemi bir halk sağlığı sorunu olarak değil Çin kültürünün sebep olduğu bir kötülük olarak gösterilmektedir. Bu söyleme göre, Çin kültürüne mensup birey ve topluluklardan (Çinliler özelinde Asyalı kimliğine sahip olanlar) pandeminin bedelini “ödemeleri istenmektedir”. Bedel ödetme arzusu, düşmanlaştırma söylemi de üretmektedir. Bu kategoride ayrıca “biz” ve “onlar” ayrımı suçlu ve masum ayrımı üzerinden üretilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Geberin i sizin yüzünüzden biz s**”.*

“Bir hastalık bulacağım Çin’e gideceğim Çinliye vereceğim hastalığı”.

“Başımıza ne geldiyse bunlar yüzünden geldi midesizler iğrençler Allah sizi kahr etsin 😞😞”.

*“Çin’e neden korona virüsü bulaştı biliyor musunuz herşeyi yedikleri için önlerine b*** koysak b**** yerler ikincisi herşeyi çiğ yedikleri için üçüncüsü de yarasa çorbası içtikleri için 🦋🦋🦋🦋🦋🦋🦋🦋”.*

“Allah biliyor ki içinize bu derdi veriyor sizin yüzünüzden bütün dünya çalkalanıyor suçsuz insanlar ölüyor yeter artık yeter Allah yok etsin sizleri kökünüz kurusun cehennem ateşinde cayır cayır siz de yanın inşallah”

b.3. İğrençleştirme kategorisinde, tıpkı YouTube içeriklerinde olduğu gibi Çin yeme-içme kültürü arzu nesnesi olarak görülmemektedir. Bu bakımdan YouTube içerikleri ile YouTube kullanıcı yorumları arasında paralellik bulunmaktadır. Genellikle rastgele ardı ardına montajlanıp paylaşılan videolara yapılan yorumlarda iğrençleştirme kategorisine rastlanmıştır. Mukbang videolarında sergilenen yeme performansı, Çinlilik üzerinden tüm Asya yemek kültürüne atfedilmektedir. Arzu nesnesinin dışında tutulan şey yalnızca tüketilen yemeklerde kullanılan hayvanlar değildir, aynı zamanda yemeği yapılan hayvanların tüketim biçimidir. Arzu nesnesi nimet olarak da tanımlanmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Abi Çinlilerin yediği çok iğrenç bence daha fazla çekmeyin hem miğdemizi bulandırıyor”.

“Çinlilerin yedikleri çok iğrenç diyenler + 1 like atsın👍”.

“Arkadaşlar maalesef bir acı gerçek var biz Çinliler ile akrabayız 😞😞😞”.

“O kadar nimet varken özellikle pis hayvanları yiyorlar yürüyen ne varsa yiyorlar iyi birbirlerini yemiyorlar bir de çorbanın kenarına yarasayı dekor olarak koymuşlar Allah’ın cezaları şimdi hastalık basınızda oturun yine yiyin zaten iyi bir şey olsaydı biz de yerdik yarasa pislikler”.

b.4. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, Çin halkı pandeminin sorumlusu olarak gösterilmekte, bu yüzden doğrudan hakarete ve aşağılamaya maruz kalmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“İnşallah cehennemde yanarsınız”.

“Allah 1000 kere belanızı versin Çinliler”.

“Önlerine sağlam bir y koysan bile yerler”.*

“Geberin yerin dibine girin mal Çinliler gerizekalılar ben virtüs olsam bunlara bulaşmam a k***”.*

b.5. Simgeleştirme kategorisinde, Çinlilik ve Asyalılık kimliği hastalıkla ilişkilendirilmekte, korona virüsü Çinlilik üzerinden simgeleştirilmektedir. Çin hükümetinin etnik Uygurlara yönelik politikası ile pandemi arasında ilahi adalet bağı kurulmakta, pandemi Çinlilerin Uygurlara yönelik politikalarından dolayı ilahi bir ceza olarak kabul edilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Kurt böceklerle beslenirler ne yediklerini bilmezler çekirge kurbağayı çok severler korona virüsü oldu Çinliler yarası çorbası yemeyin bilmediğinizi yemeyin Çinliler kapı ve bayı Allah verdi belayı korona virüsü oldu Çinliler”.

“Korona virüsü neden Çin’den geldi şimdi belli oldu her şeyi yiyorlar”.

“Bunlar bunları yiyorsa korona virüsü olmaları normal”.

“Bir tutam Çinli bir tutam yarasa al sana korona 😊😊”.

“Doğu Türkistan’a o kadar zulmünden sonra az bile elleri kolları bağlı olmaları falan”

b.6. Düşmanlaştırma kategorisinde, Çinliler özelinde Asyalılara yönelik düşmanlık söylemi üretilmektedir. Düşmanlık söylemini üreten biz ve onlar ayrımı kültürel, etno-dinsel ve politik-ideolojik olarak kurulmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Asyalıları zorla Müslüman yapmak gerekiyor”.

“Çinli değil mi en iyisi ölüsü”.

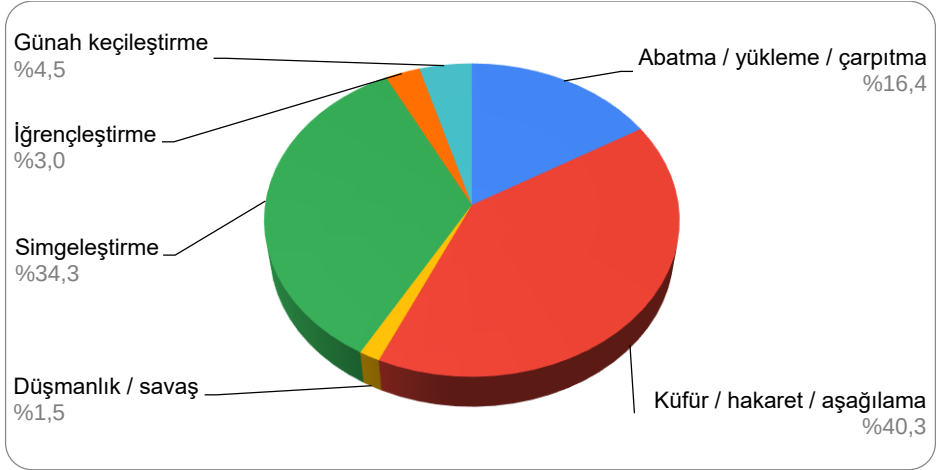
“Bu a* Çinliler ülkesinde eski Türkler var onlara zulmediyorlar her bir beğeni Çin için bir bomba”.

“Çin’den gelen ölüm haberlerini kutluyorum rakı masasında”.

“Derhal bu o* ç* karşı savaş açılmalı” (YouTube kullanıcı yorumu).

c. Instagram İçeriklerinde Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

Analize dahil edilen 89 içeriğin yüzde 76,4’ü olan 68 içerikte nefret söylemi olduğu anlaşılmıştır. Bu içeriklerde, tüm kategorilerdeki nefret söylemine rastlanmıştır (kategorilere göre nefret söylemi için bkz. Şekil 3).

Şekil 3: Kategorilere göre Instagram İçeriklerinde Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

c.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, günlük Çin yemek kültüründe tüketilebilir kabul edildiği varsayılan hayvan türlerinin çeşitliliği çarpıtılmaktadır. Genellikle mukbang videolarında sergilenen ve yemeği yapılan hayvan türlerinin yalnızca çeşitliliği değil pişirme ve tüketim biçimleri gündelik Çin yemek kültürüne atfedilmekte ve hastalıkla ilişkilendirilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Açıklama] “Korona virüsü artık Avrupa’nın problemi Çin’de yine masa hariç dört ayaklı, gemi hariç yüzen, uçak hariç uçan her şey yenecek”.

[Açıklama] “Akıllanmıyor bu Çinliler”.

[Tasvir] Videoda küçük bir çocuğun çiğ ahtapot yediği görülmektedir. [Açıklama] “Welcome to the corona bro” (2539 beğeni).

c.2. Düşmanlaştırma kategorisinde, Çinlilere yönelik savaş söylemi soykırım çağrısıyla üretilmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Açıklama] “Cengiz Han: Öldürmediğim her Çinli için bir gün bana küfrededeceksiniz” (83 beğeni).

c.3. Günah keçileştirme kategorisinde, tıpkı YouTube içerik ve yorumlarında olduğu gibi, Çin halkı ve Çin yemek kültürü COVID-19 salgınının sorumlusu olarak gösterilmektedir.

[Açıklama] “Yarasayı Çin yedi hesabı dünya ödedi” (209 beğeni).

[Video açıklama] “Tek başına dünyanın yüzden 90'ının hayatını karartan şerefsizler”.

c.4. İğrençleştirme kategorisinde, Çin yeme-içme kültürü arzu nesnesi olarak görülmemektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

[Açıklama] “İğrenç Çin yemekleri 🤢 🤢 🤢 ” (2047 beğeni).

[Açıklama] “Çinlilerin yediği 10 iğrenç yemek”.

c.5. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, Çinliler özelinde Asyalılara yönelik düşmanlık söylemi üretilmektedir. Düşmanlık söylemini üreten biz ve onlar ayrımı kültürel, etno-dinsel ve politik-ideolojik olarak kurulmaktadır.

[Açıklama] “A* k* Çinlileri bir dünya virüs sizden çıktı bize saldınız geberin a*** k*** her bulduğunuzu yiyorsunuz dünyanın çöp yiyen insanları” (2630 beğeniye karşılık 5 yorum alması dikkat çekici).

[Açıklama] “Çekik çekik gözleri komünizmdir gösteri hasta eder bizleri o*** ç*** Çinliler yarasa yılan yersin virüs yayıldı dersin dünyanın a* s* o* ç* Çinliler” (2634 beğeni, 24 yorum).

[Açıklama] “Çinli demeyin, bunlar 3 harfliler gibi çağrılınca hemen gelirler” (1110 beğeni, 1 yorum).

c.6. Simgeleştirme kategorisinde, gündelik Çin yeme-içme hem kültürü vahşi hayvan tüketimiyle hem de salgın hastalıklarla simgeleştirilmektedir. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

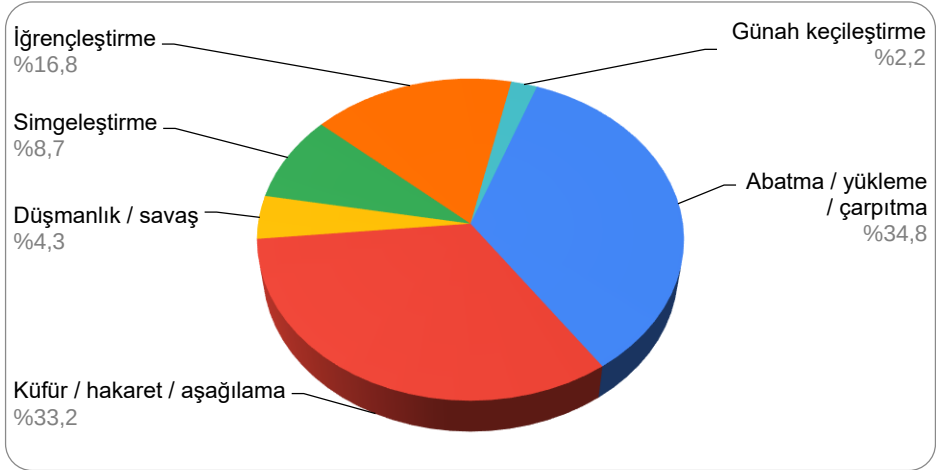
[Açıklama] “Yarasa çorbası içerlerse virüs de olur, hastalık da olur” (78864 izleme, 306 yorum).

[Tasvir] Çin bayrağı ile tasvir edilen figür “bana gerçek bir yemek gösterin” der. Hamburger ve köfte ekmeği beğenmez. Yarasa çorbası resmini görünce “işte gerçek yemek” der.

[Tasvir] Görselde Türk, Yunan ve Çin mutfağında yer alan yemekler karşılaştırılmaktadır. Türk ve Yunan mutfağı geleneksel şekilde servis edilmiş yemeklerle tasvir edilirken, Çin mutfağı hayvanat bahçesi yazısı ile vahşi hayvan imgeleri ile tasvir edilmektedir.

d. Instagram Yorumlarında Çinlilere Yönelik Nefret Söylemi

100 ve üzeri yorum alan 5 içerikte yer alan toplamda 824 yorumun yüzde 44,7’sine tekabül eden 369 yorumda nefret söylemi bulunduğu anlaşılmıştır. Her altı kategoride de nefret söylemine rastlanmıştır. Instagram yorumlarının nefret söylemi kategorilere göre dağılımı Şekil 4’te belirtilmiştir. Buna göre en çok üretilen nefret söylemi kategorisi yüzde 34,8 ile abartma/yükleme/çarpıtma kategorisidir.

Şekil 4: Kategorilere göre Instagram Yorumlarında Çinlilere Yönelik Nefret Söylemi

d.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, tıpkı YouTube içerik ve yorumlarında olduğu gibi Çin gündelik yeme içme kültürüne dahil olduğu düşünülen yemeklerin barındırdığı hayvan çeşitliliği çarpıtılmaktadır. Vahşi hayvan tüketimi genele indirgenmektedir. Bu söyleme göre Çin’e atfedilen yemek kültüründe tüketilmeye değer bulunmayan hiçbir nesne bulunmamaktadır. Bu bakımdan hastalıkların Çin yemek kültüründen dolayı ortaya çıkması doğal bir durum olarak kabul edilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

*“Bu Çinlilerin de yemedikleri bir b** kaldı”.*

“O ç* yılan çıyan böcek fare ne bulursa yiyorlar hastalık az bile”.*

“Otu b yerseniz olacağı bu”.*

d.2. Günah keçileştirme kategorisinde, Çin halkı ve Çin yemek kültürü COVID-19 salgınının sorumlusu olarak gösterilmektedir. Bu yüzden Çin halkı pandemiden dolayı yaşanan can kayıplarının doğal sorumlusu olarak görülmüştür. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Derhal Çin'den geliş gidişleri durdursunlar bu virüsü bunlar dünyaya yayacaklar”.

“Yorumlari okuyorum da dalga geçmeyin sizin yüzünüzden binlerce kisi ölüyor ve öldü ☹”.

d.3. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, Çinliler pandeminin sorumlusu olarak kabul edilerek doğrudan hakarete uğramaktadırlar. Hakaret ve aşağılama Asyalılığa yönelik ırkçı ve cinsiyetçi küfürlerden oluşmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“O ç* çang çingler ☹☹ kedi köpek yarasa yılan gibi ne kadar insanın midesine aykırı pislik varsa yiyorlar a* k*pislikleri ☹ Çin’den evlenen varsa onun midesini s****”.*

“Ne biçim pis bir mide var bu varlıklarda insana benzemiyor değişik bir ırklar”.

d.4. Düşmanlaştırma kategorisinde, Çinliler özelinde Asyalılara yönelik düşmanlık söylemi üretilmektedir. Düşmanlık söylemini üreten biz ve onlar ayrımı kültürel, etno-dinsel ve politik-ideolojik olarak kurulmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“O kadar müslümana işkence ve zulüm ederseniz bunun bir cezası olacak elbet dinsiz imansız putperestler soyunuz kurursun inşallah”.

d.5. İğrençleştirme kategorisinde, Çin yeme-içme kültürü arzu nesnesi olarak görülmemektedir. Genellikle mukbang içeriklerine yapılan kullanıcı yorumları bu kategoriye dahil edebiliriz. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Midenin de bir şerefi vardır ya”.

“Vay a k* ne yiyor lan bunlar”.*

“Tövbe bismillah yarasa çorbası olur mu ya ☹ bin şükür halimize”.

d.6. Simgeleştirme kategorisinde, gündelik Çin yeme-içme hem kültürü vahşi hayvan tüketimiyle hem de salgın hastalıklarla simgeleştirilmektedir. Bu kategoride İslam dini ile Çinlilik arasında yemek kültürü üzerinden “biz” ve “onlar” ayrışması üretilmektedir. Bu ayrışma yemek kültürü üzerinden simgeleştirilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Biri yarasa yer biri domuz yer kurbağa kedi çabası çok şükür biz Müslümanlara”.

e. Twitter paylaşımlarında Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

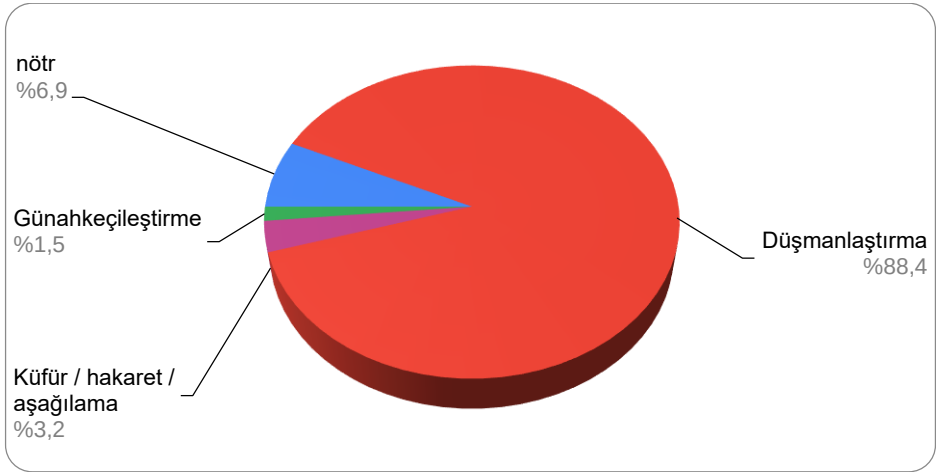
Workbench aracılığı ile Nisan ayı sonundan Haziran ayı sonuna dek “#çinvirüsü” ve “#yarasaçorbası” etiketi ile çekilen tweetler analize dahil edilmiştir. İki haftalık aralıklarla yapılan ve biriktirme yöntemi ile toplanan tweetler söylemde sürekliliğe işaret etmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

Paylaşımlarda tercih edilen “#Çinvirüsü”, ABD Başkanı Donald Trump’ın ısrarla yaymaya çalıştığı söylemle örtüşmektedir. Ancak, Türkiye özelinde Çin halkına dönük nefret söylemindeki artışı, politikacıların açıklamalarından ziyade sosyal medyada konu hakkında ‘kanaat önderi’ olarak görülen hesapların tetiklediği gözlemlenmiştir. Kullanılan “Çinvirüsü” etiketi, Çin halkını COVID-19 pandemisi ile eşleştirmekte, ırkçı ve yabancı düşmanlığını üreten nefret söylemini yayma ve normalleştirme rolünü oynamaktadır.

e.1. “#Çinvirüsü”

Analize dahil edilen 1215 tweetin 1134’ünde nefret söylemine rastlanılmıştır. Diğer sosyal medya ortamlarında olduğu gibi Twitter’da üretilen söylem pratiğinde de Çin halkının yeme-içme alışkanlıkları üzerinden ötekileştirildiği görülmüştür. Çin halkı üzerinden tüm Asya kökenliler yeme-içme alışkanlıkları nedeniyle “insan” olmamakla itham edilmiş, ‘iğrenç’ olarak nitelenen yeme-içme kültürü virüsle eşleştirilmiştir. Paylaşımlarda Çin devletinin, Sincan Uygur Otonom Bölgesindeki uygulamalarından Çin halkı sorumlu tutulmuş, ‘COVID-19 pandemisi’, “ilahi bir ceza” olarak tanımlanmıştır.

Analize dahil edilen 1215 tiwitin yüzde 93’ünde nefret söylemine rastlanılmıştır. Retweetler de söylem pratiği olarak kabul edilmiştir. “#Çinvirüsü” etiketi ile yapılan paylaşımlarda düşmanlaştırma, günah keçileştirme ve küfür/hakaret/aşağılama olmak üzere 3 kategoride nefret söylemi üretildiği görülmüştür. “Düşmanlaştırma” kategorisi yüzde 84 ile öne çıkmıştır. Çalışma kapsamında nefret söylemi üretilmeyen tweetler “nötr” olarak kodlanmıştır (Bkz. Şekil 5).

Şekil 5: Kategorilere göre Twitter içeriklerinde #Çinvirüsü etiketi ile Çinlilere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

e.1.1. Düşmanlaştırma: #Çinvirüsü etiketi ile paylaşılan yorumlar ağırlıklı olarak düşmanlaştırma/simgelendirme öğelerini içermektedir. Söylemin Çin halkını ‘düşman’, ‘cezaı hak eden’ olarak etiketlemesi nedeniyle ‘düşmanlaştırma’ kategorisi tercih edilmiştir. #Çinvirüsü etiketi ile yapılan paylaşımların büyük çoğunluğunu ‘kanaat önderi’ olarak kabul edilen anonim bir hesabın tweetlerinin retweetleri

oluşturmuştur. #Çinvirüsü etiketi ile birlikte “ÇinZulmü” etiketinin de sıklıkla dolaşıma sokulduğu tespit edilmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“#ÇinVirüsü nedeniyle yüz binlerce kişi öldü milyonlarcası acı çekiyor bir de daha beter olan #ÇinZulmü var binlerce kişi öldürüldü milyonlarcası Türk olmaları suç Müslüman olmaları hastalık sayılarak hapis ve toplama kamplarında işkence görüyor bir millet yok ediliyor”

Paylaşımlarda COVID-19 pandemisinin sebebi ilan edilen Çin'den hesap sorulması gerektiğini öne süren savlar öne çıkmıştır.

“Çin yalan söyledi insanlar öldü şimdi hesap sorma ve boykot etme zamanı”

“Çin'in yaptığı bir savaş suçudur #ÇinVirüsü'nün dünyanın her yerine yayılmasının ve yüz binlerce insanın ölümünün sorumlusu Çin'dir”

“#Doğu Türkistan'da camiler Çinli göçmenler tarafından tavuk çiftliğine dönüştürülüyor Müslümanlar yine sessiz”

e.1.2. Günah keçileştirme: Bu kategoride yer alan içeriklerde, COVID-19 pandemisinin sebebi olarak Çin halkı ve Çin devleti gösterilmiştir. Bireyler paylaşımlarında işsiz kalmalarının, dışarı çıkamamalarının, yakınları ile görüşememelerinin sebebi olarak Çin devletini ve Çin halkını göstermiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Covid19 değil #ÇinVirüsü kendiniz ürettiniz ve milyonlarca insanın canını yaktınız neden benim ailemle görüşmeme engel oluyorsunuz”

“6 milyon işsiz insanınız #çinvirüsü neden annemi ve eniştemi suçsuz yere hapse attınız neden Uygurlara soykırım yapıyorsunuz”

e.1.3. Küfür/hakaret/aşağılama: Bu kategoride ise ağırlıklı olarak Çin devleti hedef gösterilmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“#ÇinHesapVer büyükelçilik ve konsolosluk Twitter hesaplarınızda Ramazan'ı kutlayarak kimseyi kandıramazsınız #ÇinVirüsü ile dünya sizin ne mal olduğunuzu çok iyi tanıdı”

“Yalan söylemede sizin gibisi yok #Çinvirüsü ile yalanlarınızla dünyanın içine ettiniz”

e.2. “#YarasaÇorbası”

Workbench aracı ile 28 Nisan – 28 Mayıs arasında yapılan Twitter üzerinde yapılan “yarasa çorbası” etiketi ile yapılan aramada ise 2665 tweete erişildi. Söylem analizi yapılan 2665 tweetin 2264’ünde nefret söylemine rastlanıldı. “Yarasa çorbası” ve “yarasa” sözlerinin kullanıldığı tweetlerin “küfür/hakaret/aşağılama” yüzde 31,5 oranıyla en sık rastlanılan kategori olmuştur. Bu kategoriyi yüzde 27,2 ile “günah keçileştirme”, yüzde 21,3 ile “abartma/yükleme/çarpıtma”, yüzde 13,2 ile simgeleştirme, yüzde 1 ile “iğrençleştirme” izlemiştir. Bilimsel veri veya objektif yorumların paylaşıldığı tweet oranı ise yüzde 5,8 olmuştur.

e.2.1. Küfür/hakaret/aşağılama: Yarasa çorbasını ve yarasa yemeyi Çin halkının günlük alışkanlıklarının bir parçası olarak kabul eden kullanıcılar paylaşımlarında doğrudan Çin halkına hakaret etmeyi, aşağılamayı tercih etmiştir. Ramazan ayında atılan tweetlerde ‘yarasa çorbası’ aç kalınsa bile yenemeyecek bir yemek olarak etiketlenmiş, Çinlilere hakaret edilmiştir. Çin halkının yeme alışkanlıklarını sorgulaması gerektiği ifade edilmiş, bunu bile düşünemeyecekleri ima edilerek, aşağılanmıştır. Yarasa yemek doğrudan COVID-19 ile ilişkilendirilmiş, simgeleştirme kategorisini de içeren bu tweetlerde küfür sözleri kullanılmıştır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

*“O kadar açlığa rağmen yarasa yemedik o * ç * olsaydık yerdik”*

“16 saat aç kalıyoruz yine de yarasa yemiyoruz şerefsiz Çinliler”

“Bu Çinliler şu an ne düşünüyor merak ediyorum birbirlerine bir daha yarasa filan yemeyelim diyorlar mıdır”

“Bak güzel kardeşim yarasa yenilmez önce bunu bir öğren”

*“Yarasa yiyenin imamını s * ya”*

e.2.2. Günah keçileştirme: “Yarasa” ve “Yarasa çorbası” içenler günlük hayatın aksayan tüm yanlarının sorumlusu olarak etiketlenmiştir. Bu kategorideki söyleme göre Çin halkı yarasa yiyerek pandemiye neden olmuş, pandemi nedeniyle de hayatın akışı bozulmuştur. Kullanıcılar futbol derbisi yenilgisinden araç aküsünün bitmesine, okey oyunu oynayamamaktan tatile gidememeye kadar geniş bir yelpazede yapamadıklarının faturasını Çinliler’e kesmiştir. Paylaşımlarda sık sık Çinlilere hakaret edildiği saptanmıştır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

*“Çin’de bir y * yarasa yedi diye biz X’de 101 oynayamıyoruz”*

“Uzaktan eğitim ne a çalışmıyoruz. Bir o* ç* yarasa yedi diye geldiğimiz duruma bak”*

“Çin’de bir y yarasa yemiş lise tatil okula gidemiyoruz”*

“Ey yarasa çorbasını içen bre densiz aldığım 3 kilonun hesabını bana nasıl vereceksin”

e.2.3. Abartma/ Yükleme/ Çarpıtma: Sosyal medya kullanıcıları bu kate-
ride de “biz” ve “onlar” söylem pratiğini üretmiştir. Sosyal medya kullanıcılarına
göre Çinliler her şeyi yiyen bu nedenle hastalıklara neden olan ‘onlar’ olarak nite-
lendirilirken, ‘Müslüman’ ve ‘Türk’ olarak tanımladıkları ‘biz’in yeme alışkanlıkları
yüceltilmektedir. Çin’in COVID-19’u laboratuvarıda ürettiğine ilişkin komplo teori-
leri de bu kategori kapsamına alınmıştır.

Asya kökenli bir kadının karnıyarık yaptığı videonun paylaşıldığı bir tweete ya-
pılan “Kamera kapalıyken kesin yarasa filan atmıştır sima hiç emniyet telkin etmi-
yor” yorumu dikkat çekicidir.

“Öğle yemeğinde Çin lokantasından noodle siparişi verdik sanki yemek için ko-
rona siparişi vermişiz gibi hor görülüyoruz gören de yarasa yedik sanacak” tweeti
ile paylaşılan deneyim ise söylemin hayattaki karşılığını anlatması bakımından
önemlidir. Atılan tweetlerde yarasa çorbasının ve yarasanın bir ‘mizah’ unsuru ola-
rak da kullanıldığı da görülmüştür.

YKS’nin ertelenmesini isteyen öğrencilerin tepkilerini “Yarasa falan yok mu ke-
sip yiyeğim anca öyle ertelerlermiş”, “Sınavı Haziran’a çekerseniz bi yarasa da ben
yerim #YKStarihinedgistirme” benzeri paylaşımlarla dile getirdikleri gözlenmiştir.

Kategori kapsamında öne çıkan paylaşımlardan bazıları şöyle;

“Ah Çin patates kuru fasulye varken niçin yarasa yersiniz”

“Bugün kafamın çok yakınından bir yarasa geçti görmezden geldim bazı ş gibi ya-
kalayıp eve getirip ana al bunun çorbasını pişir yiyeğim demedim”*

*“1500 yeni virüs Wuhan’daki laboratuvarıda insan eliyle yapılmış hazır vaziyette bek-
liyor yarasa deyip durmayın Çin bile isteyerek yapmakta.”*

e.2.4. Simgeleştirme: Simgeleştirme kategorisinde ise Çinlilerin tamamının ya-
rasa yiyenler olarak etiketlendiği, yarasanın ise COVID-19 ile ifade edildiği görülmüştür. Bir dönem Türkiye’de de gösterilen Cedric isimli çizgi filmdeki “Chen” ka-
rakteri üzerinden söylem pratikleri geliştirilmiştir. Çizgi filmdeki repliklere atfen

“#AhÇenÜzümlüKekim” etiketi yarasa ve yarasa çorbası etiketleri ile birlikte kullanılmıştır. Kullanıcılar Asya kökenlileri gördüklerinde akıllarına COVID-19 ve yarasa çorbası geleceğini ifade etmiştir. Bu kategoride de hakaret en yoğun kullanılan söylem biçimi olmuştur. İlgi çeken bir diğer konu ise bir memeli hayvan olan yarasanın da aynı şekilde etiketlenmiş olmasıdır. Yarasa günah keçisi ilan edilmiş, ‘uçan koronavirüs’ olarak nitelendirilmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Ah Chen Üzümlü Kekim yarasa kavurmam. Ülkenin a* k* p*”

“Ah Chen Çinli k* benim senin milliyetin yüzünden dünya ne halde”

“Onları nerede görürsem göreyim aklıma bu Corona bide yarasa çorbası gelecek a*”

“Gençliğimin en verimli zamanında mesleğimin en zirve noktasında akademik kariyerimin yükselişindeyken bir yarasa bana neler etti”

“Eve yarasa girdi korona böyle mi geleceksin”

e.2.5. İğrençleştirme: Youtube ve Instagram’ın aksine Twitter’da “iğrençleştirme” temasının az olması, video ve görsellerin kullanıcı üzerindeki etkilerini yansıtmaması bakımından dikkat çekicidir. Twitter’da yapılan yorumlarda kullanıcılar ağırlıklı olarak Asya kökenlilerin yeme alışkanlıklarının mide bulandırıcı olduğunu ifade etmiştir.

“Haberlerde yarasa çorbası gördüm kusacağım kusacağım kusacağım”

“İğrenç nasıl yiyorsunuz böyle şeyleri”

“Bu millet yarasa içerken nasıl midesi almış o iğrenç şeyi”

f. Facebook paylaşımlarında Çin halkına yönelik üretilen nefret söylemi

Facebook’ta uygulama arayüzü üzerinden “yarasa çorbası”, “65yaş” aramaları yapılmıştır. 20 Nisan’da yapılan “Yarasa çorbası” aramasında en çok izlenen 10 video ve videolara yapılan 4 bin 431 yorum incelenmiştir. Nefret söylemi konusunda yürütülen çalışmalar ve uygulama içi şikayet mekanizmaları sayesinde önceki yıllarda sıklıkla karşılaşılan nefret grup ve sayfalarına rastlanmaması sevindirici bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Burada da çalışmanın belli arama kelimeleri ile yapıldığına dikkat çekmek isteriz.

Facebook’ta “Yarasa Çorbası” araması ile yaptığımız sorgu sonucu ulaştığımız 4 bin 431 yorumun yüzde 92’sinin nefret söylemi barındırdığı tespit edilmiştir. Video

içerik ve yorumlarda en sık rastlanılan kategori ise “İğrençleştirme” ve “Düşmanlaştırma” olmuştur. “Küfür, hakaret, aşağılama” ve “Abartma, yükleme, çarpıtma” ise olmuştur. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Köpek yiyorlar yarasa yiyorlar her b yiyorlar”*

“Bunların midesinin kabul ettiğini inanın çöp deposu olsa kabul etmez”

“Allah sizin belanızı versin dünyaya hastalık yaydığınız her şeyi yiyorsunuz iğrençler”

“Ne kadar pis bir millet bunlar böyle bizim ülkemizde hayvanlar bile bunların yediklerini yemez”

“Allah sizi yeryüzündeki böceklerden ayırmasın siz ki Doğu Türkistanlılara zulüm yapıyorsunuz Allah yerin göğün belasını sizin üstünüzden ayırmasın”

“Allah belanızı versin pislikler! Onları Türkiye’ye sokmayın sakın insanları da yerler”

“Allah yabancıların hepsini kahretsin o insan bu insan diye diye Türkiye’mizi bitirdiler şimdi de burası Suriye mi Çin mi bilmiyoruz”

“Bütün ülkeler birleşip Çin’e atom bombası atsunlar Çin diye bir şey kalmasın bunların yüzünden ülkeler her zaman virüs kapar”

“Allah belanızı versin içim soğumuyor bir Çinlinin gırtlığına bassak da içimiz soğusa”

“Kendileri virüs olmuş”

“Zıkkın yiyin iğrenç insanlar”

“Bunlar ne insan ne yamyam bunlar nasıl bir mahlukat ya inanunki söyleyecek bir kelime bulamıyorum. İnsanlık dışı”

B. Yaşlılara Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

a. YouTube İçeriklerinde Yaşlılara Yönelik Nefret Söylemi

Analize dahil edilen 36 videodan 5’inde nefret söylemi bulunduğu görülmüştür. Bunlardan 4’ü abartma/yükleme/çarpıtma, 1’i ise simgeleştirme örneğidir.

Videolarda üretilen nefret söyleminin yanında, yaşlı temsili ve yaşlılığa ilişkin üretilen söyleme dair sorunlar bulunmaktadır. Nefret söylemi kapsamında değerlendirilmese de yaşlılığa dair alaycılığın nicel olarak ağırlığı dikkat çekicidir. So-kağa çıkma yaşağına uymadığı şeklinde tasvir edilen yaşlı bireylere yönelik üretilen alaycılık barındıran içeriklerin daha çok “komik” ya da buna benzer isimlendirmelerle paylaşıldığı görülmüştür. Yaşlılık temsiline komedi unsuru olarak üretilmesi nefret söylemi olmasa bile ayrımcılık kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

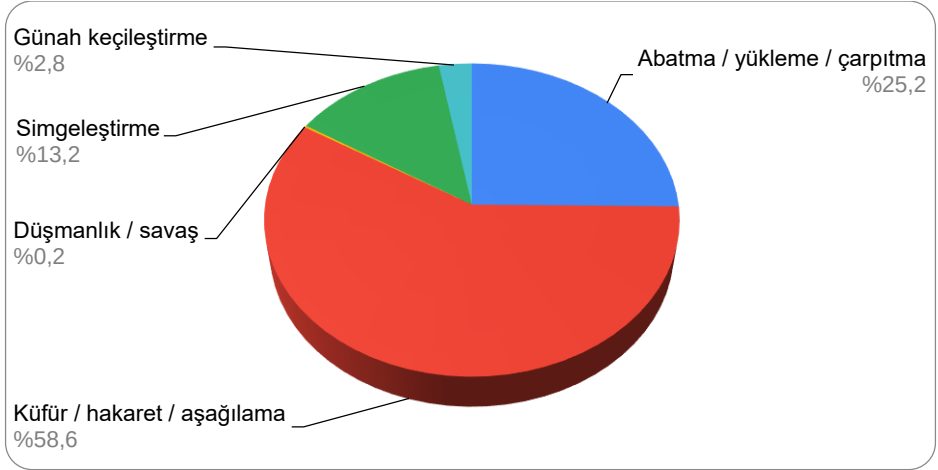
Bu rapor kapsamında alaycılık söylemi analiz edilmeyecektir. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

[Açıklama] “Yaşlılar yine sokağa çıkma yasağını dinlemedi” (YouTube içeriği, abartma/yükleme/çarpıtma örneği).

[Açıklama] “Benim babam da yaşlı. İnşallah. Bugün çıkmamıştır. Baba lütfen boomer’lık yapma” (YouTube içeriği, simgeleştirme örneği).

b. YouTube Yorumlarında Yaşlılara Yönelik Nefret Söylemi

Analiz kapsamına 100 ve üzeri yorum alan 10 videonun toplamda 1688 yorumu dahil edilmiştir. İğrençleştirme dışında tüm kategorilerde nefret söylemi üretildiği görülmüştür (bkz. Şekil 6).

Şekil 6: Kategorilere göre yaşlılara yönelik YouTube yorumlarında üretilen nefret söylemi

b.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, sokağa çıkma yasağına uymayan kişilerden yola çıkan kullanıcılar yasak ihlal eden vatandaşları tüm yaşlı bireylere atfederek genelleştirmiştir. Bu kategorideki genelleştirme karantina önlemlerine uymayan tekil bireyleri toplumsal grup olarak yaşlılara atfetmiştir. Çarpıtma ise karantina önlemlerini almayarak toplumsal sorumsuzluk atfedilen yaşlılara bencillik, düşüncesizlik gibi olumsuz duyguların atfedilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

“Çık desen çıkmazlar dışarı”.

“Kendini düşünmeyi ben hiç düşünmem gebersin gitsin de çoluğa çocuğa bulaştırır hastanede bunlara bakan doktor hasta bakıcı hemşire gibi insanları tehlikeye atıyorlar kendiniz ölmeniz neyse ağır konuştum ama yeter artık bu kadar da mal olunmaz ki”.

“Bırakın morukları rahat taktınız anasını satayım adamların ayağına fırsat gelmiş ölmek istiyorlar”.

b.2. Günah keçileştirme kategorisinde, Türkiye’deki COVID-19 virüsünün yayılma hızının artmasında, yaşlıların karantina önlemlerini almamasından yola çıkılarak, yaşlılar sorumlu tutulmuştur. Bu yolla, yaşlılar virüs yayıcı olarak etiketlenerek toplumdan temizlenmeleri istenmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Valla amca sen korkmuyorsun neden çünkü yaşadığını yaşamışsın artık kaybedecek bişeyin de yok ama bizim var ve senin gibiler yüzünden virüse yakalanmak istemiyorum olur da yakalanırsam iki dünyada elim yakanızda olucak imanın bile kurtaramaz seni” (YouTube içerik yorumu).

“Sizin yüzünüzden başka insanlar ölüyor verin”.

“Vurun bunları öldürün şu yaşların ülkeye hiçbir faydası yok ama ekonomiye çok büyük zararı var ve aynı zamanda onlar yüzünden salgın yayılacak”.

b.3. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde karantina önlemlerine uymayan bireyler yaşlılıkları üzerinden doğrudan hakarete ve aşağılamaya maruz kalmaktadır. Bu kategoride genellikle toplumda yaşlılığa atfedilen unutkanlık, yeni gelişmelere yetişememe, bencillik gibi olumsuz atfedilen özelliklere referansla üretildiği görülmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Yaş yetmiş iş bitmemiş”.

“Yaşlılarımız cahil bari kimseye bulaştırmadan ahirete intikal etseler”.

“Cahil yaşlı bunak olduklarını gösteriyorlar oh be içim rahatladı☺”.

“Bunlar bunamış da haberleri yok dünya çalkalanırken bu bunucuklar nereye oturacağız derdinde ölürsen ölüyoruz değil sen gebereceksen yine geberde başkalarına bulaştırma bunak”.

b.4. Simgeleştirme kategorisinde, yaşlılar dindar, muhafazakar olarak siyasi-ideolojik düzlemde kodlanmıştır. Yaşlı nüfusun önemli bir kısmının emeklilik gelirine sahip olmasından dolayı yaşlılar emek harcamadan para kazanmakla suçlanmaktadır. Yaşlı bireylerin, bütün olarak sokağa çıkma yasağına uymadığı varsayımından hareketle yaşlılığa atfedilen tüm olumsuz varsayımlar arasında parça bütün ilişkisi kurulmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

*“Hepsinin de dili papuç gibi eskinin yaşlılarında anlayış aydınlık yücelik vardı şimdiki-
kiler çok bilmiş gericiler”*

*“Al iste sonrada derler dolmuşta otobüste metroda yer vermezsiniz diye surat asarlar
bir de”*

*“Emekli maaşlarını kesin bakalım o zaman çıkabilirler mi bizim burada ne yaşlı ne de
genç var sokaklarda neden bu kadar inatla ille dışarı çıkma isteği var ki jandarma polis-
lerimize yazık değil mi yahu”.*

c. *Instagram İçeriklerinde Yaşlılara Yönelik Nefret Söylemi*

189 Instagram içeriği analiz edilmiş olup, nefret söylemine rastlanmamıştır. Bu çalışmanın erken aşamasında Instagram’da yaşlılara yönelik nefret söylemi barındıran içeriklere rastlanmasına rağmen veri toplama aşamasında bu içeriklere erişilememesi konusu ile yaşlı bireylere yönelik hakaret ve fiziksel saldırı içeren videoları üretip paylaşan faillerin adli yaptırımına karşılaşmasından sonra söz konusu içeriklerin bir kısmının mahkeme kararıyla kaldırıldığı bir kısmının kullanıcıları tarafından silindiği düşünülmektedir.

d. *Instagram Yorumlarında Yaşlılara Yönelik Nefret Söylemi*

Analiz kapsamında 100 ve üzeri yorum alan 13 içerikten toplamda 4425 yorum incelenmiştir, binde 16’lık oranla 73 yorumun nefret söylemi barındırdığı anlaşılmıştır. Abartma, düşman, simge, küfür olmak üzere dört kategori bulunmaktadır.

d.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, toplamda 14 içeriğin bu kategoride olduğu anlaşılmıştır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Bu tipler gündüz gezer akşam da sağlık bakanın postlarının altına sokağa çıkma yasağı gelsin yazarlar”.

“Lan beş yaşındaki çocuklar olayın ciddiyetini anladı bunlar anlamıyor ☹”.

d.2. Düşmanlaştırma kategorisinde, 1 yorum yer almaktadır. Aşağıda yer verilen saldırgan milliyetçilik örneğine, yaşlılara duyulan hıncın söylemsel düzlemde başka hangi söylemlerle eklemlendiğini göstermesi bakımından yer verilmiştir.

“Benim de canım Yunanistan’a atom bombası atmak istiyor ama a bir kural var ona uyacaksın”* (Instagram içeriği).

d.3. Simgeleştirme kategorisinde, 4 yorum yer almaktadır. Her ne kadar yaşlı bireylere yönelik olmasa da sokağa çıkma yasağını ihlal eden bir vatandaşa kesilen cezayı konu edinen bir haber videosuna yapılan yorumlarda, ceza kesilen bireye yönelik cinsiyet ayrımcılığı üzerinden cinsiyetçi simgeleştirme yapıldığı görülmüştür. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

“Evlenmek istiyor belli 🤔”.

“Kaşarın ne aradığı belli de burada yazamıyorum”.

“Gözü dışarıda bunun gözü 😊”.

d.4. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, toplamda 54 yorum yer almaktadır. Bu kategoride genellikle karantina önlemlerine uymayan bireylere yönelik yaş ayrımcılığı üzerinden doğrudan küfür, hakaret ve aşağılama söylemi üretilmiştir. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

“Ben malım demiyordu evde canım sıkılıyor diyor 🤔🤔🤔”.

“Biz salak mıyız evde oturalım biz de depresyona girdik sıkıldık sizin gibi cahiller çıkarsa daha çok oturacağız”.

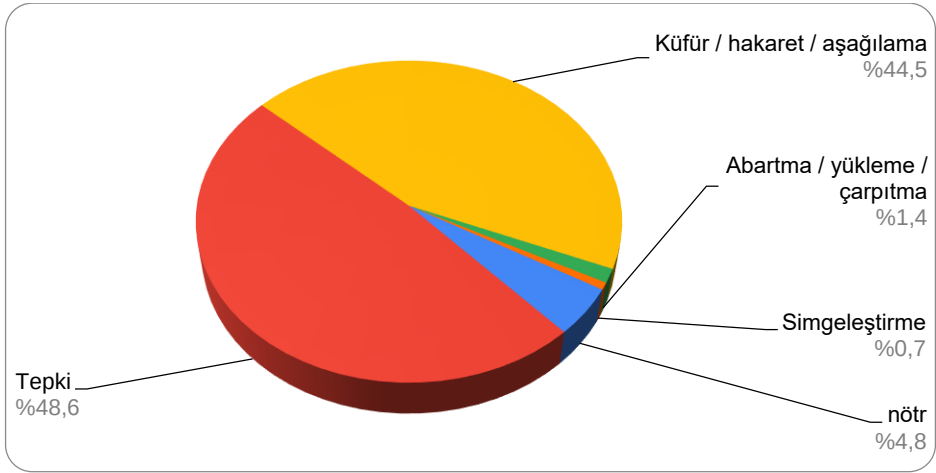
“Allah akıl versin buna biz nasıl duruyoruz böyleleri hasta da olsa tedaviyi haketmiyor”.

“Son çıktığın olsun senin kuş beyinli seni” (Instagram içeriği).

e. Twitter’da 65 Yaş Üstü Bireylere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

Youtube, Tiktok, Instagram gibi mecralarda dolaşıma sokulan 65 yaş üstü yurttaşların aşağılandığı videolar Twitter’da da hızla yayıldı. Toplumun gösterdiği tepki, sosyal medya platformlarındaki nefret söylemini bastırdığı gibi yetkilileri de bu tarz videoları çekenler hakkında hızlı işlem yapmaya sevk etti. Ancak 65 yaş üstünü ‘düşkün’, ‘düşüncesiz’, ‘anlayışsız’ resmeden anlayışın yansımaları devam etti.

Workbench aracı ile 17 Mayıs - 30 Haziran tarihleri arasında “65yaş” etiketi ile arama yapıldı. Haber içerikleri araştırma kapsamı dışında bırakıldı. Buna göre “#65yaş” etiketi ile yapılan arama sonucunda 610 paylaşıma ulaşıldı. Bu paylaşımlardan yüzde 46.6’sında nefret söylemine rastlanılmıştır. Nefret söylemi kategorileri (bkz. Şekil 7) yüzde 44,5 ile “Küfür, hakaret, aşağılama” en sık rastlanan söylem türü olmuştur. 65 yaş üstü aramasında diğer aramalardan farklı olarak sokağa çıkma yasağına dönük tepkilerin öne çıktığı görülmüştür. Bu kategoriyi yüzde 1.4 ile “Abartma/yükleme/çarpıtma”, binde 7 ile ise “Simgeleştirme” izlemiştir. 65 yaş üstü yurttaşlar da sokağa çıkma yasağına ve tamamen kaldırılmamasına ilişkin tepkilerini Twitter aracılığı ile dile getirmiştir.

Şekil 7: Kategorilere göre Twitter’da 65 Yaş Üstü Bireylere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

e.1. Küfür/hakaret/aşağılama: Bu kategoride 65 yaş üstünü ‘eğlence aracı’ olarak gören ve mizah unsuru olarak kullanmaya çalışan paylaşımlar öne çıkmıştır. 65 yaş üstünü ‘laf dinlemez’, ‘kendi sağlığını düşünemez’ olarak resmeden anlayış ‘Biz gençler’, ‘siz yaşlıları’ koruyoruz fikri etrafında nefret söylemi taşıyan söylemler üretmiştir. 65 yaş üstü yurttaşların ellerinin ayaklarının bağlandığı görseller farklı Twitter kullanıcıları tarafından dolaşıma sokulmuş, bu görseller çok sayıda kullanıcı tarafından beğenilmiş ve paylaşılmıştır. Yaşlı bireylerin sokağa çıkması gençlerin bir lütfuymuş gibi sunulmuş, internette bulunan dans eden yaşlı insan videoları ‘gülme’ emojileri ile paylaşılmıştır. Bazı hayvanların videoları da “Uzun zaman sonra sokağa çıkan #65yaşüstü” sözleri ile paylaşılmıştır.

Görsel 3: Twitter’da yaşlılara yönelik küfür/hakaret/aşağılama örneği

65 yaş ve üzerine sokağa çıkma yasağının açıklamasının ardından ise belediye araçlarına görsel müdahale yapılarak ‘Dede toplama aracı’na çeviren çeşitli paylaşımlar dolaşıma sokulmuştur.

Laaaan
Bunuda gördük
SİZ MECBUR ETTİNİZ
Anarşik Hacılar
Ve
Terörist Yaşlılar için
👉👉👉

Yaşlı ihbar hattı ALO 153 ...

65 yaş üstü insanları sokakta görürseniz arayın.

#SokağaCıkmaYasağıİlanEdilsin

Görsel 4 ve 5: Twitter’da yaşlılara yönelik küfür/hakaret/aşağılama örneği

Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

“Bunu da gördük siz mecbur ettiniz anarşik hacılar ve terörist hacılar için yaşlı ihbar hattı”.

“Market alışverişine gelen #65yaşıüstü dede ve nineler maskesiz oldukları için içeri alınmamış pek onaylamasam da yanımda yedek maskelerden verdim huysuz ihtiyarlar olay çıkaracaktı neredeyse bir de bana biri temiz mi güzel mi bu demez mi 😊😊”.

“Birileri demiş öldü söyleyin onlara krallar geri döndü #65yaşıüstü” (sokaktaki 65 yaş üstü insanların fotoğrafı ile paylaşım)

“Sevgili büyüklerimiz havanın keyfini çıkarın”

e.2. Abartma/yükleme/çarpıtma: Bu kategoride yer alan paylaşımlarda ise 65 yaş üstünün kendini korumadığı, maske takmadığı temaları işlenmiştir. Hükümet tarafından sokağa çıkma yasağının belli saatler dahilinde tutulması kararı alınmasının ardından ise 65 yaş üstü yurttaşları birer ‘engel olarak tasvir eden paylaşımlar yapılmıştır.

“#65yaşıüstü 09:00-18:00 arasında sokağa çıkma hakkı verseniz ne olurdu kalabalıktan metrobüse binemiyoruz çoğunluğu çocuklu aileler ve yaşlılar oluşturuyor”

“Otobüse binemiyor markete giremiyoruz #65yaşıüstü”

e.3. Simgeleştirme: 65 yaş üstü bireylerin maskesiz gezdikleri, marketleri ‘yağmaladıkları’ savı bu kategoride de karşımıza çıkan olgulardan olmuştur. Analiz edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

“#65yaşıüstü diinkü yürütiüşünü markette yapıp ne var ne yok almışlar”

“#65yaşıüstü ve maskesiz”

f. 65 Yaş Üstü Bireylerin Facebook’taki Dayanışma Grupları

Facebook’ta “65 yaş üstü” anahtar kelimesi ile yaptığımız aramada ise karşımıza mayıs ayında kurulmuş dayanışma grupları çıktı. Dayanışma gruplarında hükümetin 65 yaş üstüne dönük uyguladığı politikalar, COVID-19 ile ilgili son gelişmelerin yanı sıra karantinanın etkilerine ilişkin deneyim paylaşımları tespit edildi. Ayrıca bu gruplar aracılığı ile yasak ve kısıtlamaların kaldırılmasına ilişkin dilekçe ve imza kampanyalarının paylaşıldığı görüldü.

Gruplar içinde 20 bini aşkın üyesi ile öne çıkan “65 yaş üstü” Facebook grubu günlük 625 gönderi trafiğine sahip. Grupta ağırlıklı olarak yasağa tepki, hava sıcaklığı nedeniyle spor yapamamanın sağlık üzerinde yarattığı etki, günlük selamlaşma ve haber paylaşımı yapıldığı tespit edilmiştir. Grup üyeleri gönderi paylaşma ve yorum yapma konusunda aktiftir. Paylaşımların ağırlığını selamlama mesajları, çeşitli konu başlıkları altında haber ve köşe yazıları oluşturmaktadır. Grubun paylaşım konusunda belirlediği tek kural, “Nefret Söylemlerine veya Zorbalığa İzin Verilmez” olarak belirtilmiştir. Gönderi ve yorumlar incelendiğinde grubun bu kurala uyduğu gözlemlenmiştir.

Bazı gönderilerde üyelerin ‘kader arkadaşı’ kavramını kullanması dikkat çekmiştir. Grup üyeleri işe yaramaz olarak görülmeye tepki göstermekte, yasakların bir an evvel kalkması için kamuoyu yaratmaya çalışmaktadır. Gönderilerde ağırlıklı olarak sağlık sorunlarının artmasından şikayet edildiği görülmüştür. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“65 yaş üstü olan kader arkadaşlarımıza merhaba ben en azından iznin sabah altıda başlamasını istiyorum çünkü sabah yürüyüşü yapmam istiyorum”

“Bizi kendini koruyamaz bunak iskarta gibi görüyorlar galiba konuştuğum birçok kişide eklem sorunları rahatsızlığı olanlarda hastalığın ilerlemesi sorunları yaşıyorlar”

“Sokakta sorumsuz dolaşanlar mikrop saçmaya devam edecek biz de ev hapsine devam edeceğiz bu nasıl bir iş”

“Şimdiye kadar yasaklar varken sustuk üç aya yakındır evde kapalıyız oysa bizlerin hareket etmeye temiz havaya yürümeye ihtiyacımız var bunun aksini iddia eden bir doktor çıkar mı acaba doktor arkadaşlar”

Facebook’ta benzer amaçlarla açılmış, 3500 üyeli “65 yaş üstü dayanışma grubu” (Açık), 240 üyeli “65 yaş üstü evde kalanlar” (Özel), 250 üyeli “60 yaş üstü dostlar” (Açık) grupları vardır.

C. LGBTİ+ Bireylere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

a. YouTube İçeriklerinde LGBTİ+ Bireylere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

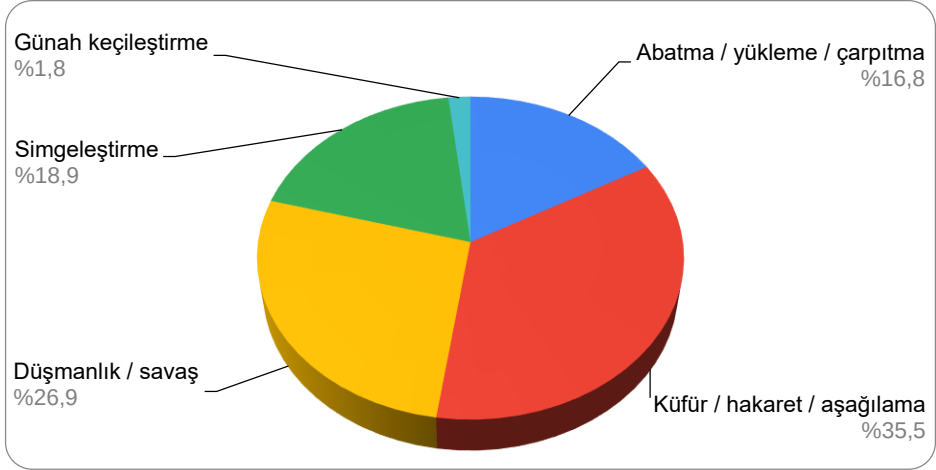
Bu bölümde elde edilen 56 videonun büyük çoğunluğunu Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş’ın yukarıda da alıntılanan hutbesini ve hutbeye, hutbeyi eleştiren baroların açıklamalarını ve konuya ilişkin siyasi figürlerce yapılan yorumları haberleştiren televizyon içerikleri oluşturmaktadır. Söz konusu içeriklere yönelik analiz bu çalışmanın kapsamı dışındadır. 56 içerikten 7’si televizyon içeriği olmayıp

doğrudan sıradan kullanıcılarla üretilmiş içeriklerdir ve yalnızca 2'si dışında tamamında nefret söylemi bulunmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Cinsiyet eşitliğini savunmak Allah'la savaşmak ve eşcinselliği yaymak demektir”.

“İstanbul sözleşmesi LGBT ve her türlü ahlaksızlığın temelidir”.

b. YouTube Yorumlarında LGBTİ+ Bireylere Yönelik Üretilen Nefret Söylemi

Şekil 8: Kategorilere göre YouTube yorumlarında LGBTİ+ bireylere yönelik üretilen nefret söylemi

Analize dahil edilen 56 videonun yüzde 19’undan fazlasına tekabül eden 11 video içeriğinin yoruma kapalı olduğu görülmüştür ve bu içeriklerin tamamında nefret söylemine rastlanmıştır. Aynı durum Çinlilerde binde 46, yaşlılarda ise binde 27’dir.

100 ve üzeri yorum alan 10 videoya yapılan toplam 3718 yorumun yüzde 21,8’ine tekabül eden 812 yorumda nefret söylemi bulunmaktadır. İğrençleştirme dışında tüm kategorilerde nefret söyleminin üretildiği görülmektedir (bkz. Şekil 8). Bunun yanında, LGBTİ+ bireylere yönelik nefret söylemi barındıran içeriklerdeki kategorilerin aslında iç içe geçtiğini öne sürmek mümkündür. Her ne kadar küfür/hakaret/aşağılama kategorisi yüzde 35,5 ile en sık üretilen nefret söylemi kategorisi olmasının yanında diğer kategorilerde üretilen nefret söyleminin de küfür/hakaret/aşağılama barındırdığı görülmüştür.

b.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, Ankara Barosu’nun Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş’ın sözlerini eleştiren açıklamasından yola çıkılarak, LGBTİ+ hak savunucularının dini ve toplumsal düzeni eleştirdiği ve bu yolla İslam dininin temel öğretilerinin LGBTİ+ hak savunucuları tarafından aşağılandığı öne sürülmüştür. LGBTİ+ hak savunucularının herhangi bir dinin öğretilerini eleştirmemesi bakımından aşağıdaki alıntıların daha çok çarpıtma örneği olabileceği değerlendirilmiştir.

“Hadi oradan deyin haydutlar aleminin rabbi bize haram olduğunu söyledi peki herkes istediğini yapsa ne güzel ben özgürüm diye ülkeyi parçalamak istesem ne olur”.

“Daha neler Allah’ın emirleri camilerde okunamayacak daha neler neredeyiz biz bunlar bu cesareti nereden alıyorlar dinimizi savunamayacak mıyız buna ne derler hoş”.

“Müslümanlar sessiz kaldıkça kafirler havlamaya devam edecek evet sözler Allah’a ait ama onun sözlerine de evet mühürü vurmak bizim görevimiz”.

b.2. Düşmanlaştırma kategorisinde, LGBTİ+ bireylerin ve hak savunucularının LGBTİ+ haklarını savunurken İslam dinine karşı savaş açtığı varsayımından hareketle bu gruba yönelik üretilen savaş çığırkanlığını içermektedir. Bunun yanında LGBTİ+ bireyleri ve hak savunucularına yönelik kovma ifadesi de benzer bir düşmanlık söylemidir. Biz ve onlar ayrımı İslam dininin uç yorumlarını benimseyen Müslümanlar ile LGBTİ+ hak savunucuları arasında kurulmaktadır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Bunlar din düşmanlığı yapıyor Müslüman olmayanlar ihtiraz ederler”.

“Bu hutbeye karşı çıkanlar Müslüman mahallesinde salyangoz satmaya çalışıyorlar ama duvara toslayacaklar çünkü Allah’a (cc) savaş açanların kazanma şansı sıfırdır”.

“İnananlar için bu konu açık ve net Allah’ın emri tek sorun var o da İslam düşmanlarıdır”.

“Bu milleti dininden ilelebet soğutamayacaksınız”.

“Belli ki bu köpeklerin eceli gelmiş camii avlusuna bevlediyorlar”.

“Abi tek kelimeyle şunu söyleyin Ali Erbaş hocamızı Kur’an’mızı ezanımızı beğenmeyen varsa Hollanda ve başka AB ülkesinde izin var leş leş leş ne isterlerse kapı açık defolup gitsinler biz bize yeteriz”.

b.3. Günah keçileştirme kategorisinde, salgın hastalıkların sorumluluğu LGBTİ+ bireylere yüklenmektedir. Söz konusu nefret söyleminin pandemi sürecinde üretildiği için COVID-19 pandemisinin sorumluluğunun da benzer bir şekilde LGBTİ+ bireylere ve hak savunucularına yüklendiği düşünülmüştür. Ayrıca virüsün toplumsal düzenin yoksunluğu anlamında bir metafor olarak görüldüğü örneklerle de rastlanmıştır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“AIDS, HIV, frengi gibi onlarca çeşit virüsü toplumda yayan LGBT”lilere destek vermek zaten size yakışır Faik [CHP sözcüsü Faik Öztürk] senden de iyi travesti olur ha”.

b.4. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, doğrudan küfür ve hakaret ifadeleri ile aşağılama üretilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Kardeşim Kur’an herkese açık değil mi açık yazın CHP demek i demektir zaten”.*

“Türkiye laik değil Müslüman ülke dense bu kudurmuş dinsizler bu kadar kuduz gibi saldıramaz”.

“İslama düşmanlık eden kendini çeşitli kılıklar altında gizleyen Türk toplumunun maneviyetine hakaret eden alçaklar şerefsizler Türkiye eski dönem insanların değil bunları devlet sektöründen uzaklaştıran yeter yüzyıldır kudurdıkları devletimiz bu alçak soyu bozukları affetmesin kanunen cezalarını çeksinler”.

“Ankara Barosu’nun şirekasi kuduz karantinasına alınsın iyileşme olmazsa itlaf edilsin”.

“Yaşam tarzı imiş evet ötekileştirme insan olan insan gibi yaşar şerefsizce değil”.

b.5. Simgeleştirme kategorisinde, “Lut Peygamber’in kavmi” anlatısının LGBTİ+ birey ve hak savunucularına yönelik simgeleştirmede kullanıldığı görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’ın okuduğu hutbede LGBTİ+ bireylerin doğal kimlik unsurlarını “zina ve lutilik” olarak tanımlaması, LGBTİ+ bireylere ve hak savunucularına yönelik üretilen nefret söylemini Lut Peygamber ve kavmi anlatısı üzerinden simgeleştirilmesine sebep olmuştur. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Çağlar öncesini kastedenler Lut Kavmini okusunlar”.

“Ankara Barolar Birliği yönetimi Lut Kavminden gelmiş olmalı bunlar mı savunma makamını temsil ediyor aşağılık yapı derhal istifa et baro”.

“Pompei, Roma İmparatorluğu’nun dejenerasyonunun sembolü olan İtalya’dadır Pompei şehri de aynı Lut Kavmi gibi cinsel sapıklıktan yani i batmıştır”.*

c. LGBTİ+ Bireylere Yönelik Instagram İçeriklerinde Üretilen Nefret Söylemi

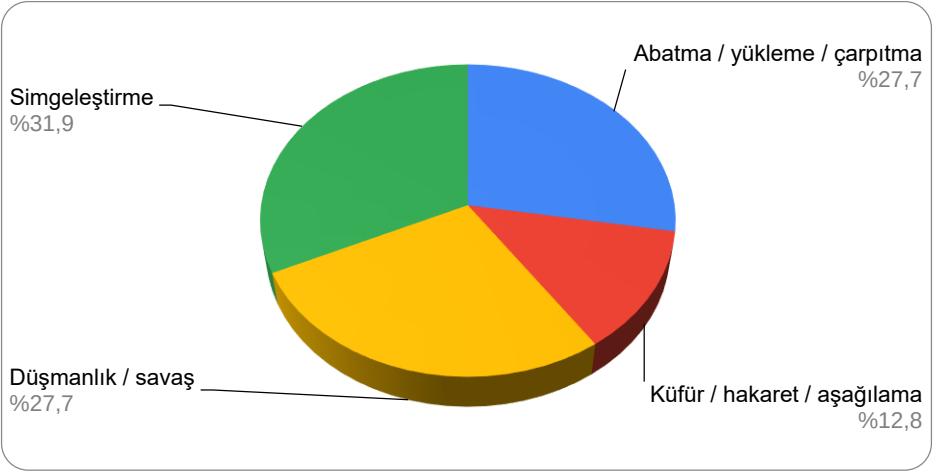
Bu bölümde analize yer verilen 101 içeriğin yüzde 46,5'ine tekabül eden 47 içerikte nefret söylemi bulunmaktadır. İğrençleştirme ve günah keçileştirme dışında tüm kategoriler bulunmaktadır (bkz. Şekil 9).

c.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, tıpkı YouTube yorumlarında olduğu gibi LGBTİ+ hak savunucularının dini ve toplumsal düzeni eleştirdiği ve bu yolla İslam dininin temel öğretilerinin LGBTİ+ hak savunucuları tarafından aşağılandığı öne sürülmüştür. Bu kategorinin daha çok LGBTİ+ bireyler ve hak savunucularının mücadele ettikleri haklarının güvence altına alınması durumunda bütün toplumun LGBTİ+ kimliğe sahip olacağına dair bir varsayım üzerinden kurulduğu görülmüştür.

[Tasvir] İçerikte bir erkek çiftin evlilik fotoğrafını görülmektedir. [Açıklama] “Çok yakın bir zamanda etrafınızda yüzlerce böyle fotoğraflar paylaşımlar görmek istemiyorsanız. Erkek çocuğunuz size ben erkek arkadaşım evleneceğim bunu kabul edin yahut kızınız ben kız arkadaşım evleniyorum biz üçüncü cinsiyetiz gibi garip açıklamalar yapsın istemiyorsanız #Günsahipçikmagünüdür 🏳️”.

[Açıklama] “Eğer bu Türkiye’de kanunlaşırsa ve meşru görülürse emin olun önüne geçemezsiniz. Şu an ortamda bir 3. cinsiyet edebiyatı yapan hoşgörülü zihniyet var ya öyle bir giydirir ki bu topluma her yanımız 🏳️ hoşgörü 🏳️ olur. Çoluğunu çocuğunu nelerden topladığını şaşırırsın maazallah 😊”.

[Açıklama] “Yoksa bunlar evlenir durur ortalık bunlardan kurtulmaz maazallah 😊 Yurt dışında LGBT'lere evlatlık edinme hakkı da verildi şimdi aynısını Türkiye’de yapmaya çalışıyorlar 🏳️”.

Şekil 9: Kategorilere göre Instagram içeriklerinde LGBTİ+ bireylere yönelik üretilen nefret söylemi

c.2. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, doğrudan küfür ve hakaret ifadeleri ile aşağılama üretilmektedir. Analiz edilen bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

[Açıklama] “Allah’ın, meleklerinin ve bütün insanların laneti, her çeşit sapıklığı yapanların ve bunu bir hak görüp savunanların üzerine olsun. Duama Amin diyenleri razı olduğu kullarından eylesin” (21200 beğeni, 806 yorum).

[Anlatıcı] “Yarın gelecekler sizlerin evlerinizden alacaklar bu çocuk sapıkları bunlar 9 yaşındaki çocuklara topuklu ayakkabı giydirip makyaj yapıp sokağa salanlar Allah’tan korkun” (144919 izleme, 473 yorum).

c.3. Düşmanlaştırma kategorisinde, tıpkı YouTube yorumlarında olduğu gibi LGBTİ+ bireylerin ve hak savunucularının LGBTİ+ haklarını savunurken İslam dinine karşı savaş açtığı varsayımından hareketle bu gruba yönelik üretilen savaş çıkartkanlığını içermektedir.

[Açıklama] “DİB Ali Erbaş günümüzün en büyük rezilliği olan ancak kimsenin konuşmaya cesaret edemediği zina eşcinsellik nikahsız ilişkilere değinmiş dolayısıyla saldıran çok ona saldıranlar aslında İslam’a saldırıyor çünkü bunlar İslam’ın hükümleri Birlik Vakti Ali Erbaş’a destek çıkalım” (24349 izleme, 163 yorum).

[Açıklama] “Sesi çağlar öncesinden gelen” diyerek Kur’an’ı aşağılayan Ankara Barosu! Kitapsız olabilirsiniz ancak bir kitaba inanan insanlara hukuk gereği saygı duyacaksınız. Duyamıyorsanız hesap vereceksiniz” (14213 beğeni, 292 yorum).

[Açıklama] “Sizi rahatsız eden cümleler Ali Erbaş’ın cümleleri değil o sözler Allah’ın sözüdür ve dolayısıyla sizin düşmanlığınızda Allah’adır. Allah üstün olan ve mutlak galibiyet sahibidir.” (9766 beğeni, 133 yorum).

c.4. Simgeleştirme kategorisinde, hak savunusu amacıyla getirilen eleştiri, aşağılama unsuru olarak kullanılmıştır. Buna karşılık üretilen nefret söylemi ise İstanbul Sözleşmesi ve feminizme yönelik aşağılamaya yönelmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

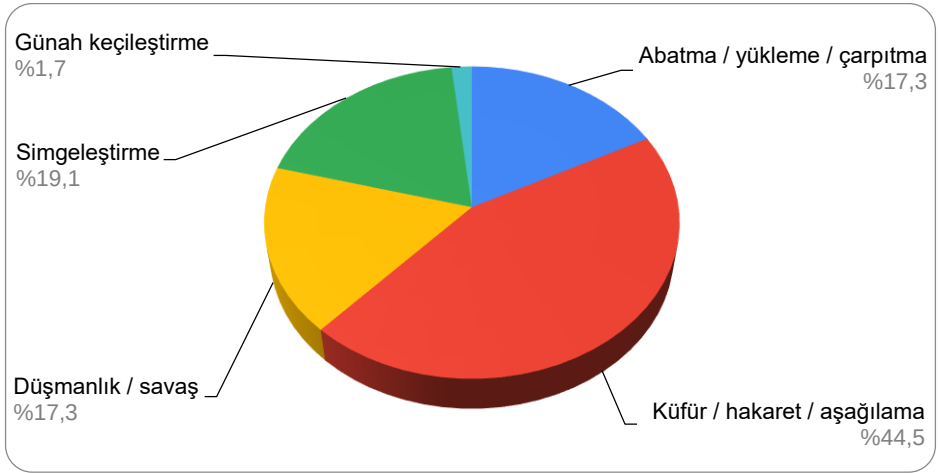
[Açıklama] “Allah’ın dinine dogma diyenlerin söz söyleme hakkı yoktur bunları şımartan İstanbul Sözleşmesi’nin örtülü feministler tarafından çıkarıldığı göz artı edilmeli olacağı buydu Allah beterinden muhafaza eylesin” (36658 beğeni, 646 yorum).

[Açıklama] “Bizler Hakk’ın sözcüleriyiz hazzın değil” (14966 beğeni, 298 yorum).

[Açıklama] “Bu sapkınlığın önünü açan İstanbul Sözleşmesinin feshedilmesini İstiyoruz ¶”.

d. LGBTİ+ Bireylere Yönelik Instagram Yorumlarında Üretilen Nefret Söylemi

Analiz kapsamında 5165 yorum incelenmiş olup, binde 84’e tekabül eden 483 yorum nefret söylemi kapsamında değerlendirilmiştir. İğrençleştirme dışındaki tüm kategorilerde nefret söylemi üretildiği görülmüştür.

Şekil 10: Kategorilere göre LGBTİ+ bireylere yönelik Instagram kullanıcı yorumlarında üretilen nefret söylemi

d.1. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisinde, tıpkı YouTube yorumları ve Instagram içeriklerinde olduğu gibi Ankara Barosu’nun Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş’ın sözlerini eleştiren açıklamasından yola çıkılarak, LGBTİ+ hak savunucularının dini ve toplumsal düzeni eleştirdiği ve bu yolla İslam dininin temel öğretilerinin LGBTİ+ hak savunucuları tarafından aşağılandığı öne sürülmüştür. LGBTİ+ bireylerin haklarının savunmanın İslam dinine mensupları linç etmek anlamına geldiği şeklinde bir çarpıtma örneği söz konusudur. Analiz edilen bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

“İşleri güçleri bulundurmak ekonomiyi çökertmek ülkeyi ona buna satmak CHP zihniyeti kokmuş bir zihniyettir” (Instagram kullanıcı yorumu).

“Muhalefet hiç rahat durmuyor ki konu yok asırlardır anlatılan kitabımızda yazan konuları anlatan din adamlarına ve kitabımıza hatta müslümanlığa saldırırlar amaçları ortada” (Instagram kullanıcı yorumu).

“Ne günlere kaldık Allah’ım Kur’an’ın emrini söyleyen de linç edilmeye çalışılıyor”.

d.2. Günah keçileştirme kategorisinde, tıpkı diğer salgın hastalıklarda olduğu gibi COVID-19 salgınının da sorumluluğu LGBTİ+ bireylere yüklenmektedir. Ayrıca bir YouTube yorumları ve Instagram içeriklerinde olduğu gibi virüsün toplumsal düzenin yoksunluğu anlamında bir metafor olarak görüldüğü örnekler de rastlanmıştır. Analiz edilen bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

“Sus sus nere kadar Allah razı olsun hocam sonuna kadar yanındayız kimse benim tercihim diyemez artık koronadan son bak Çin’de birisinin yediği yarasa virüsü bütün dünyayı sardı yok bitti keyfiyet olamaz”.

“Çok dogru o insanların yüzünden dünya bu halde”.

“Herkesin kendi hayatı diye diye bu hale geldik bazı şeyler sadece kendini bağlamıyor malesef toplumu da etkiliyor cezasını herkes çekiyor sesiz kaldığımız için”.

d.3. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde, doğrudan küfür ve hakaret ifadeleri ile aşağılama üretilmektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Allah belanızı versin Lut Kavminin artıkları biz Müslüman bir ülkeyiz ülkemizde dönme k istemiyoruz”.*

“CHP = i demek açık ve net nokta Allah göstermesin bunların ve bunlar gibileri yönetime gelmesini”.*

d.4. Düşmanlaştırma kategorisinde, LGBTİ+ bireylerin ve hak savunucularının LGBTİ+ haklarını savunurken İslam dinine karşı savaş açtığı varsayımından hareketle bu gruba yönelik üretilen katliam çağrısını içermektedir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“İsrail’den sonra Allah’ın lanet etiği bir diğer kavim LGBT ve taraftarlarıdır”.

“Kelleleri alınsın yapanların da destekleyenlerin de ☹️”.

“Bunların katli vacip”.

“Eyy büyük Rabbim şu mübarek ginler hürmetine Ermeni olan CHP’yi ve onu destekleyenleri yok et rabbim yok et rabbimmm amin”.

d.5. Simgeleştirme kategorisinde, hak savunusu amacıyla getirilen eleştiri, aşağılama unsuru olarak kullanılmıştır. Bu kategoride simgeleştirme unsuru muhalefletlik özelinde CHP’lilik, LGBTİ+ hak savunuculuğu, feminizmdir. LGBTİ+ kimliği virüs ile de simgelenmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“CHP’lilerin çoğu zaten eşcinsel babalar birbirini anneler birbirini 😊😊”.

“Virüs gibi bulaşıcı bu pislik muhalefet ve saz arkadaşları”.

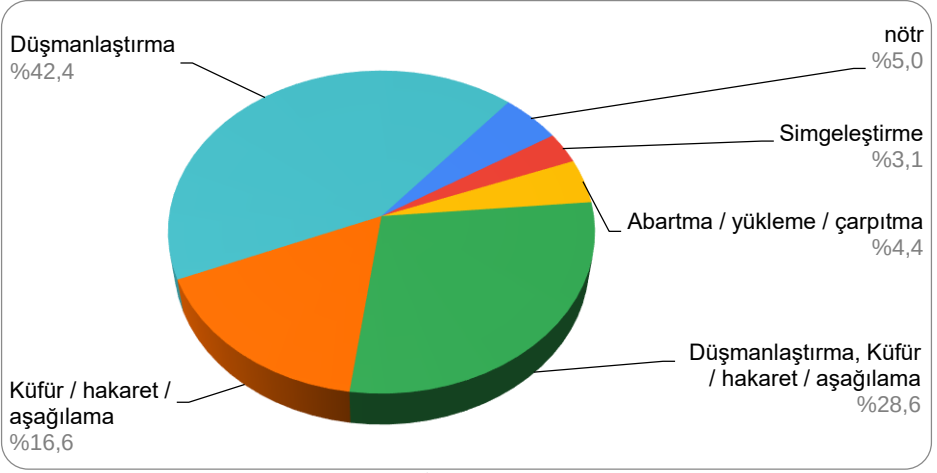
“Allah birdir Hz. Muhammed onun kulu ve elçisidir bizim rehberimiz ve önderimizdir onun haram kıldığı her şey haramdır diyorum aksini düşüneni Allah ıslah etsin virüs adam edememiş bazılarını bu ülkede yüzde 99’u bu pislği savunan Lut Kavimlerinden şikayetçi”.

“Türkiye’nin başına bela olarak verdi bunları rabbim virüsle uğraşmak daha kolay bunların yanında yanındayız sayın Erbaş”.

e. LGBTİ+ Bireylere Yönelik Twitter’da üretilen nefret söylemi

Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’ın LGBTİ+ bireyleri ‘hastalık taşıyıcı’, ‘nesli felakete taşıyanlar’ olarak etiketlediği Cuma hutbesinin ardından destek ve tepki tweetleri atıldı. Erbaş’ın açıklamalarına destek vermek amacıyla Twitter’da #YallahHollandaya başlığıyla etiket açılması üzerine, Hollanda’nın Ankara Büyükelçisi Marjanne de Kwaastneit, tepkisini #LGBTHaklarıİnsanHaklarıdır etiketini taşıyan bir tweet ile gösterdi.

Çalışma kendisi başlı başına nefret söylemi taşıyan “#YallahHollandaya” etiketine odaklanmıştır. Bu etiketle birlikte “#LGBTFaaliyetleriYasaklansın” ve “#İstanbulSözleşmesiFeshEdilsin” etiketlerinin kullanıldığı görülmüştür. 27 Nisan – 30 Haziran arasında Workbench aracı ile çeşitli zaman aralıklarında çekilen tweetler söylemin sürengenliğine işaret etmiştir. Atılan 1943 tweetin yüzde 95’inde nefret söylemi tespit edilmiştir. Düşmanlaştırma ögesinin ağır bastığı tweetlerde ‘Düşmanlaştırma’nın yanı sıra “Küfür/hakaret/aşağılama” öğelerine rastlanılmıştır. İki söylem türü de baskın olduğu için söylemler iki kategoriye de dahil edilmiştir (Bkz. Şekil 11).

Şekil 11: Kategorilere göre LGBTİ+ bireylere yönelik Twitter'da üretilen nefret söylemi

Buna göre tweetlerin yüzde 71'inde "Düşmanlaştırma", yüzde 45,2'sinde "Küfür/Hakaret/Aşağılama", yüzde 4,4'ünde "Abartma/yükleme/çarpıtma" ve yüzde 3,1'inde ise "Simgeleştirme" tespit edilmiştir.

Söylemlerde LGBTİ+ hakları üzerinden siyasi rakibe yüklenme, İslam inancı dışında kalanları ayrımcılaştırma dikkat çeken bir olgu olarak öne çıkmıştır. Yaşam ve örgütlenme hakkına saldıran söylemin çokluğu da dikkat çekicidir.

e.1. Düşmanlaştırma: LGBTİ+ bireyler 'biz'e ait devletin düşmanı olarak işaretilenmiştir. Toplum yapısını tehdit ettiği öne sürülen LGBTİ+ bireyler, 'İslam düşmanı' olarak etiketlenmiş, cezalandırılmaları istenmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

"Bu devletin gücünü göreceksiniz LGBT i ve destekçilerine bu ülke yasaklansın er ya da geç kökünüz kurucak ve İslam kazanacak #YallahHollandaya"*

"AB ye giremeyeceğimize göre buna katlanılmaz İslam'a aykırı her düzen yıkılmalıdır insan hem Müslüman olup hem LGBT'yi hoş göremez LGBT'ye saygı duyabilmesi için Lut kavminden haber veren ayetleri inkar etmesi gerekir ayetleri inkar eden de Müslüman olmaz #LGBTfaaliyetleriYasaklansın #YallahHollandaya"

"Sen Fransa'ya git laikliği kimden aldıysan oraya git cinayet hukukunu aldığın İs- viçre'ye git medeni hukuku kimden aldıysan oraya git bu topraklar İslam topraklarıdır Müslimlere ait topraklardır #YallahHollandaya"

*“30 yıldır gökkuşağı olarak bildiğim sevdiğim şeyi resmen g*tkuşağı yaptılar Allah belanızı versin nefret ettirdiniz #YallahHollandaya”*

“Muhafazakar dini bütün insanlara yıllarca Yallah Arabistan'a dediniz bende şimdi bütün i ve t* #YallahHollandaya diyorum #alierbasyalınızdeğildir”*

“Bu işin lamı cimi yok Türkiye İslam beldesidir biz bu sapıkları görmek istemiyoruz #YallahHollandaya #LGBTFaaliyetleriDurdurulsun”

“Sayın bakanım @suleymansoylu şu Lgbt dernekleri neden kapatılmaz manevi değerlerimize gözgöre göre saldırmaya ne kadar daha göz yumacağız lütfen gereğini yapın sayın bakanım zincirle destek verin lütfen #YallahHollandaya”

e.2. Küfür/Hakaret/Aşağılama: Atılan tweetlerin büyük çoğunluğunda “i*”, “sapkın”, “gavur” benzeri hakaretler tespit edilmiştir. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Ben Türk ve Müslümanım i değilim #YallahHollandaya şimdi”*

“Dikkat edin #LBGTHaklarıİnsanHaklarıdır etiketini destekleyenlerin ekseriyeti gavur ismi taşıyor Müslüman ve Türk isimliler ise kriptolar o halde gavur memleketi olan Hollanda'ya gitsinler #YallahHollandaya”

“Erdemli ve şerefli bir hayat yerine i tercih ediyorsanız #YallahHollandaya.”*

“Velew ki i diyen p* ne velew ki dümdüz i* işte”*

“Muhalefete sesleniyorum LGBT'nin önüne yatarak sırtınızı i dayayarak bu ülkede asla iktidar olamazsınız boşuna i* yapmayınız ha i* çok meraklıysanız topunuz #YallahHollandaya”*

e.3. Abartma/Yükleme/Çarpıtma: Bu kapsamda incelenen tweetlerde LGBTİ+ bireylerin hasta olduğu, pedofili, zoofili yatkını oldukları iddia edilmiştir. İstanbul Sözleşmesi ise bağlamından koparılarak çarpıtılmıştır. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Evet eşcinsellik tercihtir deyip destekleyenler bakın aile içi sapkınlığa da özgürlük istiyorlar bunları desteklemeye devam edin bir sonraki istekleri hayvanlara cinsel ilişki olacaktır #YallahHollandaya”

“LGBT'ye açık kapı bırakan ve onun ahlaksızca yürümelerine onay sağlayan İstanbul Sözleşmesi'dir acilen bu sözleşme feshedilmelidir”

“Korona'nun tedavisi mutlaka bulunur da eşcinsel evlilik isteyen sapkın ruhların tedavisi bulunur mu emin değilim Müslüman mahallesinde kimse salyangoz satmaya kalkmasın Asum'ın nesli burada mı”

“Lut kavminin kalıntılarına TOMA'larımız tarafından itina ile gusül abdesti aldırılır #AliErbaşyanlızdeğildir #YallahHollandaya #MüslümanAvukatlarGöreve”

“CHP'li belediyeler ne kadar da sapık i* travesti lezbiyen severmiş tek sevmediği din-dar insan #YallahHollandaya”

“Allah'ın lanet ettiğine saygı duymak ne haddine Müslüman #YallahHollandaya #LGBTFaaliyetleriYasaklansın #LBGTsapıklıktır”

“Ha biz evlenmek istiyoruz diyorsanız #YallahHollandaya kusura bakmayın bizim çocuklarımızı zehirleyemezsiniz bunu istemek de bizim en doğal hakkımız”

e.4. Simgeleştirme: Simgeleştirme kapsamında değerlendirilen tweetlerde ise ağırlıklı olarak Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ı eleştirenler ‘İslam düşmanı’ olmakla itham edilmiştir. İstanbul Sözleşmesi aile yapısını tehdit eden, sadece LGBTİ+ haklarını savunan bir anlaşma olarak simgeleştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Analiz edilen bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'a saldıranlara cevap vermek mi istiyorsunuz İslam'a saldıranlara bir tokat mı atmak istiyorsunuz İstanbul Sözleşmesi feshedilsin”

“Siyonizm'in en sinsi ve dahi en tehlikeli terör örgütü olan Feminizm Terör Örgütü ister ki baba evden uzaklaşsın aile başsız kalsın kadın erkeğe karşı kışkırtılsın serseri ve âsi bir nesil yetişsin #YallahHollandaya”

“İ* haklarını savunanların profil fotosu olarak Mustafa Kemal'i kullanması tesadüf mü o vakit bütün Kemalistler i* bütün i* Kemalist diyebilir miyiz #YallahHollandaya”

Sonuç

COVID-19 pandemisi sürecinde, Türkiye’de nefret söylemine sürekli olarak maruz kalan LGBTİ+ bireyler, kadınlar, Kürtler, Yahudiler, Rumlar, Ermenilerin yanı sıra Çinliler özelinde Asyalılar ile yaşlılara yönelik de nefret söylemi üretildiği görülmüştür. Bu durumu, Türkiye’de nefret söylemine maruz kalan toplumsal grupların sayısının arttığı olarak yorumlamak mümkündür. Çinliler/Asyalılar ile 65 yaş üstü bireyler, Türkiye’de üretilen nefret söylemine maruz kalan toplumsal gruplara dahil olmuştur. Çinliler/Asyalılar, daha çok iğrençleştirme kategorisine dahil edilen nefret söylemine maruz kalırken, yaşlıların daha çok küfür/hakaret/aşağılamaya maruz kaldığı görülmüştür.

LGBTİ+ bireylerin ise Türkiye’de nefret söylemine her zaman maruz kaldığı bilinmektedir. Ancak bu rapor kapsamında yapılan analize göre muhaliflik, CHP’lilik, LGBTİ+ kimlikleri birlikte ele alınarak nefret söylemi üretildiği görülmüştür. Bu şekilde kurulan biz/öteki ilişkisi olağan bir günah keçisi üretmektedir. Birine yönelen nefret söylemi diğerlerini de hedef almaktadır, bu sayede daha fazla sayıda kimlik ögesi nefret söylemine maruz kalmaktadır, nefret söylemi katmerlenmektedir, farklı nefret söylemi kategorileri iç içe geçmektedir. Çoklu nefret ögeleri üretilmektedir. Bu raporda yeni kategoriler olarak yer verilen iğrençleştirme ve günah keçileştirmenin, aşağılama ve simgeleştirmeden ayrıldığı bağlam tam olarak burada yatmaktadır.

Bu rapor kapsamında ele alınan tüm gruplara yönelik küfür/hakaret/aşağılama kategorisindeki nefret söyleminin hem nicel olarak hem de nitel olarak içerisinden pek çok farklı alt kategoriler barındırdığı görülmüştür. Özellikle de aşağılama ile üretilen nefret söyleminin hangi söylemsel pratiklerle gerçekleştirildiği üzerinde durulmalı, ben ve öteki, biz ve onlar hangi söylemsel pratiklerle kurulduğu da ilerideki nefret söylemi çalışmaları bakımından önemli bir sorunsal olabileceği düşünülmektedir.

Bu raporun ortaya koyduğu nefret söylemi örneklerinin barındırdığı güçlü dini vurgular dikkat çekicidir. Tüm kategorilerdeki nefret söyleminin barındırdığı dini referansların biz/öteki ilişkisinin dini bağlamda kurulduğu anlamına gelmektedir. Dini referanslarla üretilen nefret söyleminin etkisinin daha güçlü olduğu endişesini taşımaktayız.

LGBTİ+ bireylere yönelik nefret söyleminin hedefinin LGBTİ+ bireylerle sınırlı kalmadığı, LGBTİ+ hak savunucularına ve tüm siyasi muhaliflere yöneltildiği görülmüştür. Tüm nefret söylemi kategorilerinde ‘biz-onlar’ ayrımı, İslam dininin şerri hükümlerini kabul edenler ve etmeyenler arasında kurulmuştur. Söylemde bu hükümleri kabul etmeyenler, “Müslüman olamaz” vurgusu öne çıkmıştır. Bu bakımdan

ileriki çalışmalarda hak savunucularının da nefret söylemi çalışmalarının odağına dahil edilmesi önerilmektedir.

Yaşlılık temsili ve yaşlı algısına ilişkin bulgular sosyolojik ve gerontolojik perspektifle değerlendirilmelidir. YouTube yorumlarında yaşlılara yönelik görülen nefret söyleminin Instagram ve YouTube içeriklerinde görülmemesinin sebebi olarak, yukarıda da bahsedilen adli kovuşturma olduğu düşünülmektedir. Bu önerme, veri toplama öncesi gözlemlene çalışmasına dayanıp ampirik olarak sınanmaya muhtaçtır. Bunun dışında yaşlılara yönelik YouTube yorumlarında yapılan nefret söyleminin nicel olarak en sık görülen kategorisi küfür/hakaret aşağılamadır. Mahkeme kararı sonrası içeriklerin kaldırıldığı görülmüştür. YouTube yorumlarında bu kategorinin baskın çıkması düşündürücüdür. Nefret söylemi çalışmalarının YouTube yorumlarına daha çok odaklanması tavsiye edilmektedir.

Çinliler/Asyalılar ile yaşlılara yönelik üretilen nefret söyleminin, ilerleyen zamanlarda hangi söylemsel pratiklerle üretileceği konusuna odaklanan çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bakımdan nefret söylemi çalışmalarının odağının Asyalılara ve yaşlılara yönelik üretilen nefret söylemini de içerecek şekilde genişletmesi önerilmektedir. Nefret söyleminin, yalnızca bu rapor kapsamına dahil edilen sosyal ağlarda/platformlarda değil, kullanıcı türevli içeriğin üretilbildiği her türlü ortamda (bloglar, kullanıcı yorumları, sözlükler, webinarlar, canlı yayınlar, akış listeleri, hikayeler, vb) üretilip yaygınlık kazandırıldığını akılda tutarak, gelecek çalışmalar için bu mecralara odaklanılmasının elzem olduğunu not etmek isteriz.

KAYNAKÇA

- AKP'nin sosyal medya teklifi hazır. (2020). Erişim: <https://www.dw.com/tr/akpnin-sosyal-medya-teklifi-hazir/a-54247526>
- Alpar, A. (2020). Gazetelerde Mayıs ayında 212 nefret haberi! *KaosGL*. <https://www.kaosgl.org/haber/gazetelerde-mayis-ayinda-212-nefret-haberi>
- Baider, F. (2018). “Go to Hell Fucking Faggots, May You Die!”: Framing the LGBT Subject in Online Comments. *Lodz Papers in Pragmatics*. 14(1). 69-92.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Michigan: Free Press.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal.
- Binark, M. (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi. İçinde T. Çomu (Ed.), *Yeni Medyada Nefret Söylemi*, 11-54. İstanbul: Kalkedon.
- Binark, M. (2020). Twitter’da #WuhanCoronavirus Etiketi ve Çinlilere Yönelik Nefret Söylemi. *Yeni Medya: İnternet, Sosyal Ağlar ve Dijital Oyunlar*. Erişim: <https://yenimedya.wordpress.com/2020/01/25/twitterda-wuhancoronavirus-etiketi-ve-cinlilere-yonelik-nefret-soylemi/>
- Briggs, H. (2020). Coronavirus: WHO developing guidance on wet markets. *BBC*. Erişim: <https://www.bbc.com/news/science-environment-52369878>
- Çelenk, S. (2009). Ayrımcılık ve Medya. İçinde B. Çaplı ve H. Tuncel (Eds), *Tel-evizyon Haberciliğinde Etik*, 211-228. Ankara: Fersa.
- Dönümcü, Ş. (2020). Yaşlılara Yönelik Nefret Söylemi ve Medya. *BiaNet*. <https://bianet.org/bianet/yasam/222121-yasli-lara-yonelik-nefret-soylemi-ve-medya>
- Giritli İnceoğlu, Y. (2020). En Tehlikeli Virüs: Nefret. *BiaMag Cumartesi*. <https://bianet.org/biamag/bianet/221878-en-tehlikeli-virus-nefret>
- Hao, K. ve Basu, T. (2020). Korona Virüsü, sosyal medyanın ilk “bilgi-salgını” oldu. G. Özsu (Çev.), *Yeni Medya: İnternet, sosyal ağlar ve dijital oyunlar*. Erişim: <https://yenimedya.wordpress.com/2020/02/>
- İnce, K. (2020). Nefret Suçlarına Karşı Gerçekten Korunuyor muyuz? *Sivil Say-falar*. Erişim: <https://www.sivilsayfalar.org/2020/01/16/nefret-suclarina-karsi-gerçekten-korunuyor-muyuz/>
- Kayacan, G. Koronavirüs günlerinde 'yaşçılık' yükseliyor mu? *T24*. <https://t24.com.tr/yazarlar/gulay-kayacan/koronavirus-gunlerinde-yascilik-yukseliyor-mu,26024>

Kaymak, A. (2010). Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu. İçinde T. Çomu (Ed.), *Yeni Medyada Nefret Söylemi*, 252-284. İstanbul: Kalkedon.

Keyman, F. (2013). Sunuş – Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Demokrasi ve Birlikte Yaşama: Türkiye Örneği. İçinde M. Çınar (Ed.), *Medya ve Nefret Söylemi*, 7-14. İstanbul: Hrant Dink Vakfı.

Kristeva, J. (1982). *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. NYC: Columbia University.

Özarslan, Z. (2013). Yeni Medya Ortamlarında LGBT Bireylere Karşı Üretilen Nefret Söylemi. İçinde B. Özçetin, G. Göker, G. Bayraktutan, İ. Sayımer, T. Çomu (Eds.), *Yeni Medya Çalışmaları: Kuram, Yöntem, Uygulama ve Siyasa I. Ulusal Kongre Kitabı*, 352, 365. Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.

Özarslan, Z. (2014). Introducing Two New Terms Into The Literature Of Hate Speech: “Hate Discourse” And “Hate Speech Act” Application Of “Speech Act Theory” Into Hate Speech Studies In The Era Of Web 2.0. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 53-76.

Öztürk, C., Aypay, G., Kır, H., Demir, H., Tuğcu, İ.E., Ateş, M., Tiftik, S., Kara, Y. (2020). *Pandemi Raporu: COVID-19’un Üç Ayında Lgbti+’lar - Haziran 2020*. İstanbul: Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. <http://spod.org.tr/SourceFiles/pdf-2020623151720.pdf>

Sosyal medyada yeni dönem: Ağ sağlayıcılar neden suskun?. (2020). Erişim: <https://www.dw.com/tr/sosyal-medyada-yeni-dönem-ağ-sağlayıcılar-neden-suskun/a-54371512>

Sosyal medya yasası Yeni düzenleme nasıl olacak?. (2020). Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=Kyn7oKbpHZ0&feature=youtu.be>

Uluslararası Hrant Dink Vakfı. Medyada Söylem Raporu: Mayıs-Ağustos 2019. (Dan: İ. Engindeniz). Erişim: <https://hrantdink.org/attachments/article/2375/MNSİ-rapor-mayis-agustos-2019.pdf>

WeAreSocial. (2019). Digital 2019: Global Digital Report. Erişim: <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>

Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses*. London: Sage.

Yılmaz, N. ve Keskin, Ö. H. (2020). Büyüteç: Çin mutfağı ve koronavirüs salgını nasıl yanlış ilişkilendirildi? *Teyit*. Erişim: <https://teyit.org/buyutec-cin-mutfagi-ve-koronavirus-salgini-nasil-yanlis-iliskilendirildi/>

Young, I. (2020). Vancouver’da Çin Karşısı Bir Virüs Yayılıyordu. Fakat Irkçılığın Zincirlerini Kırabilecek “Veri” Ortaya Çıktı. Yeni Medya: İnternet, sosyal ağlar ve dijital oyunlar. <https://yenimedya.wordpress.com/2020/06/10/vancouverda-cin-karsiti-bir-virus-yayiliyordu-fakat-irkciligin-zincirlerini-kirabilecek-veri-ortaya-cikti/>

**alternatif
bilişim**

ISBN 978-605-80007-7-3